

**Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՌԻԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐ**

ՄԵԿՆՈՒՄ

14 հունվարի 2000 թ.

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի՝ դեպի Տերունական Սրբավայրեր ուխտագնացությունը սկսվեց Մայր Տաճարի Իջման Սեղանից, ուր փնդի ունեցավ կանոնական աղոթք. համախմբվել էին ՆՇ բոլոր թեմերի առաջնորդները, ողջ միաբանությունը, Ճեմարանի սաները, Մայր Աթոռի պաշտոնությունը և հավաքացյալներ՝ բարի երթ մաղթելու իրենց հոգևոր Հորը, ուխտի իրենց բաժին մասունքը հանձնելու Հայոց Հայրապետին: Բոլորի անունից բարի մաղթանքներ կատարեց Մայր Տաճարի լուսարարապետ Տ. Հուսիկ արքեպս. Սանթրոյանը: Նախքան մեկնելը Մայր Աթոռից, Վեհափառը գոհություն հայտնեց Աստծուն, որ իր առաջին ուղևորությունը ուխտագնացության ճամփորդություն է: «Մեկնում եմ խաղաղ սրբով, հավաքով, որ Աստծու բարի հայացքի փակ մեր ժողովուրդն այսօրեղ՝ Մայր Հայրենիքում, պիտի ապրի խաղաղ ու անվտանգ, մեկնում եմ իմ հոգու մեջ ծրարած միաբանության աղոթքը, մեր ժողովրդի դարավոր իղձերն ու երազանքները դնելու Տիրոջ Սուրբ Սեղանին»:

Մեկնումից առաջ «Զվարթնոց» օդանավակայանում, ուր եկել էին պաշտոնադար անձինք, Վեհափառ Հայրապետը ներկա թղթակիցներին հայտնեց իր ուրախությունը, որ ՆՇ նախագահի և հազարավոր հայորդիների հետ պիտի լինի Տիրոջ Սրբավայրերում՝ միասին աղոթելու մեր ժողովրդի և աշխարհի խաղաղության համար:

Երեկոյան ժամը 21.15-ին Վեհափառն իր շքախմբով մեկնեց Դուբայ, Հյուսիսային Էմիրություններ: Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցող պապիկի-րակության մաս էին կազմում Արարադյան Հայրապետական թեմի

առաջնորդական փոխանորդ Ս. Նավասարդ եպս. Կոնյանը, Գուգարքի թեմի առաջնորդ Ս. Սևակուհ եպս. Չուլջանը, Սյունյաց թեմի առաջնորդ Ս. Արքա-
համ եպս. Մկրտչյանը, գավազանակիր Ս. Արշակ արևդա Խաչատրյանը և
Մայր Աթոռի փոխնախագահական բաժնի փոխնախագահ Արշավիր Գաբունյանը:

ՎԵՆԱՓԱՌ ՀՅՈՒՄԻԱՆԻՏԵՐ ԷՄԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՅ ՀԱՎԱՏԱՅՅԱԼՆԵՐԻ ՀԵՏ

15 հունվարի 2000 թ.

Վեհափառ Հայրապետի ուխտագնացության թեև մի բանի ժամկա, բայց
գողարկիկ հանգրվան պետք է համարել Շարժան, որը վստահաբար
անջնջելի պիտի մնա գաղութի պարսության մեջ: Արդարև, ուշ գիշերին
թեմի առաջնորդ Ս. Սևակուհ եպս. Սարգիսյանն ու Ազգային վարչության
անդամներն օդանավակայանի պարվո սրահից Վեհափառ Հայրապետին
առաջնորդեցին Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցի: Հո՞ծ բազմությամբ լի
եկեղեցու մուտքին Վեհափառն օրհնեց աղն ու հացը և «Հրաշափառ»-ով
առաջնորդվեց եկեղեցու արքան, ուր գոհարանական աղոթք կարդաց:
Սևակուհ Սրբազանը հանուն Քուվեյթի և Արաբական Շոցի թեմական ժողո-
վի, Ազգային վարչության և հավաքացյալների՝ ուրախություն և երախտա-
գիտություն հայտնեց հայրապետական այս բացառիկ այցի համար: Նա
աստվածային օրհնության նշան որակեց դա և գաղութը համարեց բախտա-
վոր, «որուն ավելի մեծ նվեր չէի կրնար փալ», - ասաց Սրբազանը:

Այնուհետև հանուն Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Արամ Ա-ի՝ նա
բարի գալուստ մաղթեց և հիշեց Վեհափառ Հայրապետի բառերը.
«Վեհափառ, Ձեր փան մեջ, Ձեր ժողովրդին հեղ գգացեք»:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհակալություն հայտնեց այս գգացում-
ների համար և ասաց. «Այս այցը ունի ուխտավորության իմաստ և նշանա-
կություն: Գոհություն Աստուծո, որ այս ուխտագնացության ճանապարհը
գարդարվում է գեղեցիկ, աստվածապարզ շնորհքով, աղոթքով անցնելու
հայոց եկեղեցիներում մեր հավաքավոր ժողովրդի հեղ, միասին աղոթելու

տարբեր քաղաքներում, մինչև մեր Տիրոջ Ծննդյան վայրը, մինչև Բերդեհեմի այրը»:

Վեհափառն իր գնահատանքն ու ուրախությունը հայտնեց՝ տեսնելով «պայծառ, բարեշեն այս ժպտացող եկեղեցին, տեսնելով այս եկեղեցու կամարների տակ ձեր դեմքերը: Ձեր այս բազմությունը, փառօրինակ կերպով ինձ այնքան ծանոթ է և այնքան հարազատ: Այս զգացումը փոխանցվում է այն պարճառով, որ այսպես ջերմորեն ընդունեցիք ձեր Հայրապետին»:

Վեհափառն իր խոսքը եզրափակեց՝ եղբայրական ջերմ ու անկեղծ ողջույններ հղելով Արամ Ա Կաթողիկոսին և իր բացառիկ գնահատանքը արքահայրելով Սեպուհ Սրբազանին: Վեհափառն իր խոսքի ավարտից հետո Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցուն նվիրեց Սուրբ Էջմիածնից բերված խաչքար, որը տեղ կգտնի եկեղեցու մեջ:

Այնուհետև Վեհափառն առաջնորդվեց եկեղեցուն կից Օհաննեսյան միօրյա վարժարանի հանդիսասրահ, ուր տեղի ունեցավ սրտաբաց զրույց և Աջահամբույր:

Վաղ առավոտյան Վեհափառ Հայրապետը հրաժեշտ փալով առաջնորդ Սրբազանին և Ազգային վարչության անդամներին՝ իր շքախմբով մեկնեց Ամման, Նորդանան:

ԺԱՄԱՆԱԲԻՄ ԱՄՄԱՆ

Առավոտյան ժամը 9.10-ին Վեհափառը ժամանեց Ամմանի Քուին Ալիա օդանավակայան: Ամենայն Հայոց Հայրապետին դիմավորելու էին եկեղեցուստեղծի Հայոց Ամենապատիվ Պատրիարք Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը, Նորդանանի հայոց առաջնորդ Տ. Վահան եպս. Թովհայանը, Նորդանանի զբոսաշրջիկության նախարար պրն. Աբլ Բիլթաժին, որն ընկերակցելու է Վեհափառին իր՝ Նորդանան կեցության ամբողջ շրջանին, ԱԳՆ վարչակազմի տնօրեն պրն. Արեֆ Հալասեն, թեմի Ազգային խորհրդի անդամները, ՆՄԸՄ-ի, ՆՕՄ-ի և ԱՄՄ-ի արենապետները և պաշտոնավար այլ անձինք:

Զրույցի առաջին իսկ րոպեին նախարարը Վեհափառին իր ցավակցությունները հայտնեց հոկտեմբերի 27-ին ՂԱ պետական այրերի սպանության առիթով: Ապա զրույց ծավալվեց քրիստոնյա-իսլամ ժողովուրդների համա-

կեցության, Միջին Արևելքի փարաժաշրջանի կացության և ՆՆ-ում վերջին իրադարձությունների շուրջ: Վեհափառի համար փրամադրված թագավորական ավտոշարասյունն ուղղվեց դեպի Սուրբ Թադևոս եկեղեցի, ուր Թ-ը գլուխ դրավ Պապրիարքը Վեհափառին ողջունելուց հետո, նրան հրավիրեց իր օրհնության խոսքն ասելու ներկա հավաքացյալներին: Վեհափառը գոհությամբ հայտնեց Աստուծո՛ւ, որ իր առաջին հայրապետական այցելությունը Նայրենիքից դուրս ուխտագնացություն է՝ Սուրբ Երկիր՝ Երուսաղեմ, որի համար հատուկ շնորհակալություն հայտնեց Պապրիարք Սրբազանին. «Ես Երուսաղեմ եմ գնում՝ ինձ հետ բերելով մեր ժողովրդի աղոթքը, մեր ժողովրդի բարի զգացումները, հայքը և մաղթանքը առ Աստված, որպեսզի Տիրոջ Ծննդյան Սուրբ Այրի մեջ հայցենք մանուկ Նիսուսից պարգևելու աշխարհին խաղաղություն, բոլոր ժողովուրդներին՝ Աստուծո՛ւ ողորմածությունը, Աստուծո՛ւ սերը և գորակցությունը»:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՅՈՒԶԲԱՇՅԱՆ-ԿՅՈՒԴԵՆԿՅԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վեհափառին, իր ժամանման առաջին իսկ վայրկյանից, հոգելից պահ շնորհեցին Յուզբաշյան-Կյուպենկյան վարժարանի մանկապարտեզի և նախակրթարանի սաներն իրենց՝ Ծննդյան, ազգային, հոգևոր երգերով, ասմունքներով և մաղթանքներով, որոնց մաքուր փունջը գեղեցիկ նվեր էր Վեհափառի համար:

Գեղարվեստական հայրագրի ավարտին առաջնորդ Սրբազանը, դպրոցի 50-ամյա առաքելությունը հայոց լեզվի, Նայ Եկեղեցու ավանդույթների պաշտպան ներկայացնելուց հետո, Վեհափառ Նայրապետին հրավիրեց օրհնելու այս փոքրիկներին: Վեհափառն իր մասնավոր խոսքն ուղղեց աշակերտներին, քաջալերեց նրանց, որ իրենց ձիրքերը և ազնիվ ոգին դրսևորեն համարձակորեն, հայրենասիրական մղումով. «Այսօր երկինքը երկրին է միացած. և մեր հայրերի հոգիները բերկրանքով են լցված: Սիրելի բալիկներ, արտասանեցիք Վարդանի անունը, Մեսրոպ Մաշտոցի անունը, Ղևոնդ Երեցի անունը և այլ մեծ հայորդիների անուններ: Կուգե՛մ ասել, որ այդ մեծերը ծնվել են մեր պատմության մեջ, կերպվել, մեր ժողովրդի մեջ դերակատարություն ունեցել շնորհիվ այն սիրույն, որ նրանք փածել են

մանուկների նկատմամբ: Ձեր սերն է նրանց մեջ ոգի, կամք և պանծալի անուններ դարձրել»: Վեհափառը բարձր գնահատեց ավելի քան հիսուն տարի այս հարկի ներքո կատարվող անգնահատելի, նվիրական աշխատանքի սպասարկություններին:

Նույն օրը, կեսօրին, Վեհափառը հարցազրույց Կրդյանանի պետական հեռուստաընկերությանն իր այցի նպատակի շուրջ և այս առիթով իր գնահատանքը հայտնեց Հորդանանի թագավորին, կառավարությանը և ժողովրդին՝ ցանկանալով բարօրություն և հարաճուն զարգացում:

ՃԱՇԿԵՐՈՒՅԹ՝ Ի ՊԱՏԻՎ ՎԵՆԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Կեսօրին Վեհափառը ճաշի հյուրն էր զբոսաշրջիկության նախարար Աբլ Բիթաժիի, որն, ի՝ պատիվ Վեհափառ Հայրապետի, հրավիրել էր նաև եկեղեցական ներկայացուցիչների. հունաց պատրիարքարանից՝ Մեթրոպոլիտ Կոստանդինին և Սիլվեստրոս արքեպիսկոպոսին, լատիններից՝ Սալիմ Սայելին, Վադիկանի ներկայացուցիչ Րաուֆ Նաժժարին: Նախարարը բարի գալուստ ցանկացավ Վեհափառին, խոսեց երեք միաստվածյան կրոնների համակեցության մասին և կոչ արեց Վեհափառին՝ լինել խաղաղության և համակեցության պատգամաբերը:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ՝ Ի ՊԱՏԻՎ ՎԵՆԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Նույն օրը, երեկոյան, Մարիթո հյուրանոցի ընդունելությունների դահլիճում տեղի ունեցավ Վեհափառ Հայրապետի հանդիպումը գաղութի զավակների հետ: Եկել էին փարեցներ, երիտասարդներ և փոքրիկներ՝ իրենց ծնողների հետ, որոնք ցանկություն ունեին լսելու Հայաստանի, Հայ Եկեղեցու և Մայր Աթոռի մասին: Նախ խոսք առավ Ազգային խորհրդի անդամ Ներսես Ներսեսյանը, ապա՝ Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքը, որ հիշեց Յեղասպանությունից ճողոպրած այն սերնդին, որ հաստատվեց այս գեղեցիկ հողի վրա և մեր ժողովրդին առիթը տվեց բարեգործ դառնալու: «Հորդանանի կառավարական պաշտոնյաներուն դրական վերաբերմունքը մեր նկատ-

մամբ ոչ միայն ուրախություն է, այլև վկայություն, որ, իբրև հայ ազգի ներկայացուցիչներ, միշտ լավագույնը ցույց պիտի փանք այն երկրին, ուր կապրինք: Վեհափառը, այս առաջին այցելությունը, որ կուրա, Հորդանանեն անցնելով Երուսաղեմ ուխտի, այս վկայություններով իրեն պիտի փապարկերը մեր ժողովուրդի մասին և ուրախանա: Մենք պիտի շարունակենք այնպես, որ մեր անունին բարի ածականը փրվի, հավատարիմ ածականը փրվի, վստահելի և գործունյա ածականը փրվի»:

Պարբիարքն այնուհետև հրավիրեց Վեհափառին իր պարզամբ փոխանցելու ներկա ժողովրդին: Վեհափառ Հայրապետը գոհություն հայտնեց Աստուծո՝ այս բացառիկ պարսեության համար: Նա իր համակրանքը հայտնեց Թորգոմ Պարբիարքի նկատմամբ, որի մեջ փնտել է ճշմարիտ եկեղեցական, օրինապահ անձը: Նա անդրադարձավ ի մասնավորի Հորդանանի մեր ժողովրդի բարեմասնություններին, որը հարաբերում է՝ պահպանելով իր ժառանգությունը և մեր ավանդույթները: «Նավարով ենք լցված,- ասաց նա,- որ մեր ժողովրդի զավակունք Հայաստանում թե Արցախում, 10-ամյա փորհների ընթացքում անհուն դժվարությունների գնով կերպեցին անկախ մեր Հայրենիքը, հաստատեցին ազատ ապրելու կամքն ու իրավունքը»: Վեհափառ աղոթք առաքեց առ Աստված՝ աշխարհի և Միջին Արևելքի խաղաղության հաստատման համար, Հորդանանի թագավորի արևշարության համար: Վեհափառը եզրափակեց. «Մենք Հայրապետ ենք եղել ոչ թե Մեր ուժերին ապավինելով, ոչ թե նկարի առնելով Մեր կարողությունները, այլ մեր ժողովրդի սերը հանդեպ Հայոց Եկեղեցին, մեր ժողովրդի վստահությունը հանդեպ մեր եկեղեցականությունը, և հավատում ենք, որ ձեզ հետ, ձեր հավատին ապավինած, ձեր սիրույն, պիտի կարողանանք բարի ընթացքով դեպի մեր երագների խաղաղ հանգրվանն առաջնորդել Մեր զավակներին»:

ՆՈՐԴԱՆԱՆԻ ԹԱԳԱՎՈՐԸ ՊԱՐԳԵՎԱՏՐՈՒՄ Է ԱՄԵՆԱՅՆ ՆԱՅՈՑ ՆԱՅԻՐԱՊԵՏԻՆ

16 հունվարի 2000 թ.

Առավոտյան ժամը 10-ին Նորդանանի հաշիմական թագավոր Ն. Վ. Ապրալլահ Բին Նուսեյր Ամմանի իր արքունական ապարանքի մեջ ընդունեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետին, որին ընկերակցում էին Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը, Նորդանանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Վահան եպս. Թովալյանը, Գուգարքի թեմի առաջնորդ Սեպուհ եպս. Զուլջյանը, Սյունյաց թեմի առաջնորդ Տ. Աբրահամ եպս. Մկրտչյանը:

Երուսաղեմի Ամենապատիվ Պատրիարք Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը երախտիքի իր խոսքը հայտնեց թագավորին՝ ասելով. «Ձեր հայրն ու մեծ հայրերը խաղաղության թագավորներ են եղել, հապկապես Ձեր հոր մեծ հայրը՝ Աբրալլահ իշխանը, որի հրահանգի շնորհիվ հայ ժողովուրդը հնարավորություն ունեցավ պահպանել իր ազգային-եկեղեցական իրավունքները»: Երախտիքի իր կարճ խոսքից հետո Պատրիարք Սրբազանը Վեհափառին ներկայացրեց թագավորին՝ անդրադառնալով Վեհափառի ընդորոշյանը և այս ուղևորության նպատակին:

Այնուհետև եկավ Վեհափառը իր շնորհակալության ու երախտիքի խոսքով՝ ուղղված հաշիմական թագավորության բոլոր գահակալներին: «Հայերիս սրբի մեջ,- ասաց Վեհափառը,- հաբուկ քեզ ունեն հաշիմյան և Նորդանան անունները, որովհետև այն օրերին, երբ օսմանցիների ջարդերից ու հալածանքներից մազապուրծ հայերը անտեր ու անօգնական հասան Նորդանանի անապատ, Ձեր վսեմ անունը կրող Ապրալլահ իշխանը բացեց իր բարի սիրտը՝ հրահանգ քալով իր աշիրաթներին քեզ կանգնել գաղթական ու սովյալ հայերին»: Վեհափառն աղոթեց, որ Աստված առաջնորդի արքայի քայլերը, ամրացնի իր բազուկը և ծաղկեցնի իշխանության իր գավազանը խաղաղ ու անվտանգ պահելու համար հյուրընկալ Նորդանանը:

Իբրև երախտիքի արտահայտություն, Վեհափառը թագավորին նվիրեց Սուրբ Էջմիածնի քանդակը կրող արծաթյա, նախշազարդ մի ափսե:

Թագավորը շնորհակալություն հայտնելով Վեհափառին՝ բարձր գնահատեց հայ համայնքի դերակարարությունը Նորդանանում, իբրև ազնիվ ու հավատարիմ բաղադրացիներ, և Վեհափառ Հայրապետի կուրծքը զարդարեց Նորդանանի բարձրագույն Ա կարգի շքանշանով:

ՎԵՏԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆՈՐԴԱՆԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

Առավոտյան ժամը 9.00-ին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետը, ընկերակցությամբ Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանի, Նորդանանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Վահան եպս. Թովհայանի, Սևադուհ եպս. Չուլջյանի, Աբրահամ եպս. Մկրտչյանի, պաշտոնական այցով հանդիպում ունեցավ Նորդանանի վարչապետ պարոն Արդուրաթ Բավադրեին:

Պատրիարք Սրբազանը վարչապետին ներկայացրեց Վեհափառի այցելության նպատակը և իր ուրախությունը հայտնեց՝ նշելով. «Վեհափառի ուխտագնացությունն սկսվում է Նորդանանից՝ հիշեցնելով մեզ հին ժամանակները, երբ մարգարեները Երուսաղեմ գնալու համար անցնում էին Նորդանանից: Մեզ համար ծանոթ են Ձեր կորովն ու ուժը. մենք վստահ ենք, որ թագավորի հետ խորհրդակցարար պիտի հաղթահարենք բոլոր դժվարությունները»:

Վեհափառը կարևորելով այս այցելությունը՝ իր երախտագիտությունը հայտնեց հաշիմական թագավորներին, որոնց հովանու ներքո մեր ժողովուրդը պահպանեց իր ազգային ու եկեղեցական ավանդույթները: Վեհափառը շնորհակալություն հայտնեց Վսեմաշուք թագավորին և կառավարությանը այն ուշադիր վերաբերմունքի համար, որ ընծայվեց իր անձի նկատմամբ: Շնորհակալություն հայտնեց նաև զբոսաշրջիկության նախարարին, որ տեսակետ ուղեկցեց Վեհափառին:

Պաշտոնական ու մրերմիկ այս հանդիպման ավարտին բարիգալստյան ու շնորհակալական խոսքով հանդես եկավ պարոն վարչապետը: «Շնորհավորում եմ Ձեզ Հայ Եկեղեցու Սուրբ Ծննդյան փոսի առիթով, մի Եկեղեցի, որ հնագույններից է»: Մեծ դրվարանքով անդրադառնալով հայ ժողովրդի մասին՝ նա նշեց. «Հայության մասին խոսել՝ նշանակում է խոսել հորդա-

նանցիների մասին և ոչ թե փոքրամասնության մասին: Այս երկրում խարություն չկա, որովհետև հավատում ենք, որ Աստված մեկ է: Ձերդ Սրբությունից խնդրում ենք, որ խաղաղության քարոզիչը դառնաք, որպեսզի ապահովենք համագործակցությունը բոլոր կրոնների և ժողովուրդների միջև»:

Հանդիպման ավարտին Վեհափառ Հայրապետը վարչապետին նվիրեց փայտյա նախշազարդ մի սափոր՝ իբրև երախտիքի և շնորհակալության արտահայտություն:

ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԵՈՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Վարչապետի ու թագավորի հետ պաշտոնական այս հանդիպումներից հետո Վեհափառ ժամանեց Ամմանի Սուրբ Թադեոս եկեղեցի, ուր խոսներամ հավաքացյալները հպարտությամբ և ուրախությամբ դիմավորեցին Հայոց Հայրապետին: Մատուցվեց Սուրբ Պատարագ: Պատարագիչն էր Արարարյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպս. Կճոյանը: Պատարագի ընթացքին քարոզեց Ամենայն Հայոց Հայրապետը՝ բնաբան ընտրելով «Փառք Քեզ, Աստուած, փառք Քեզ, յաղագս ամենայնի, Տէր, փառք Քեզ» փառաբանական մատթանքը: Վեհափառն իր ուրախությունը հայտնեց հովվապետական այս այցելության համար, «որը Մեզ բերեց մի երկիր,- ասաց նա,- որի անունը կապված է Հորդանան գետի հետ»: Վեհափառը ուրախ էր նաև սրբազան այս արարողության ընթացքին իր ժողովրդի հետ լինելու համար: Անդրադառնալով Հայաստան, Արցախ և Սփյուռք համագործակցությանը, նա նշեց. «Որևէ ժողովուրդ չի կարող հարաբերել առանց ազգային մեծ երազի, որ հույսերով ու բարի ակնկալիքներով սնում է նրա հոգին: Մեր մեծ երազն է, որ ազատ ու անկախ մեր հայրենի երկիրը վերագտնի իր խաղաղ, կայուն, ապահով ու անվտանգ կյանքը, համայն մեր ժողովրդի համախումբ ջանքերով վերականգնի արարումի իր ուժերը և այն ուղղի երկրի առաջընթացին: Եկել է ժամանակը, որ Սփյուռք-Հայաստան և Հայաստան-Արցախ կապերն առավել ամրանան, զորանան և ծառայեն նույն նպատակին»: Վեհափառ Հայրապետն իր օրհնությունը, խոր հարգանքն ու շնորհակալությունն է հայտնում հյուրընկալ երկրին ու նրա ղեկավարներին, Հորդանանի հայոց թեմի

առաջնորդ Վահան եպս. Թովալյանին, հորդորում հավաքարին նմալ ազգային ավանդություններին, մեսրոպարառ սրբազան լեզվին:

Այս բարեպալների առիթով Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցու, Սուրբ Սևդանի համար նվիրեց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից բերած մարմարակերպ մի խաչ, իբրև նշան հաղթության և երաշխիք գոյության, իսկ ի գևահապություն թեմի առաջնորդ Վահան եպս. Թովալյանի ծառայության, նրա կուրծքը զարդարեց պանակեղով, որպեսզի նա առավել արդյունավետ ծառայի իր հոբին և Եկեղեցուն:

Պատարագից հետո Վեհափառը, Պատրիարքը, Սրբազաններն ու թեմական ներկայացուցիչները, ընկերակցությամբ զրոսաշրջիկության նախարարի, մեկնեցին Ամմանից 45 կմ հյուսիս գրավող Ջարաշ պարմական բաղաբ, որի ավերակների մեջ, մի բարի վրա, կա Հայաստան անվան արձանագրությունը:

Նույն օրը, կեսօրից հետո, Վեհափառը հարցազրույց ունեցավ Հորդանանի միակ անգլիաբառ «The Jordan Times» օրաթերթին՝ անդրադառնալով հայրապետական իր ուխտագնացությանը, կրոնների երկխոսությանը, Հայ Եկեղեցու բազմազան խնդիրներին, ապագա ծրագրերին, և փոխանցեց իր լավագույն փալավորությունները Հորդանանի ու հորդանանահայ համայնքի վերաբերյալ:

ԾԱՇԿԵՐՈՒՅԹ՝ Ի ՊԱՏԻՎ ՎԵՀԱՓԱՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Նախքան Վեհափառի մեկնումը Հորդանանից, թեմի Ազգային տեղական խորհուրդը, երեկոյան ժամը 21.00-ին, Մարիտա հյուրանոցի մեջ կազմակերպեց ողջերթի ճաշկերույթ: Բացման խոսքով հանդես եկավ Ազգային խորհրդի անդամներից Ներսես Ներսեսյանը, որը հայարարությամբ շնորհավորեց Վեհափառի՝ Հորդանանի բարձրագույն Ա կարգի շքանշանով պարգևարվելը թագավորի կողմից: Ծաշկերույթի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը առիթ ստեղծեց հանդիպելու բոլոր ներկաներին և զրուցելու նրանց հուզող բազմաթիվ հարցերի շուրջ:

Ծաշկերույթի ավարտին Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքը նշեց, որ հովվապետական այս այցելությունն իր նպաստն է բերում մեր ժողովրդին, որովհետև ամեն ոք հիշարարկներ է պահելու Վեհափառից, ինչպես և Վեհա-

փառը, իր հերթին, շատ հիշատակներ է փանելու իր հետ: Ապա հրավիրեց Վեհափառին՝ իր պատգամը հաղորդելու:

Վեհափառը թվարկեց բոլոր ուրախության և մխիթարության այն պահերը, որ վերջին երկու օրերին ապրեց Նորդանանում: Վեհափառը անդրադառնալով իր պարգևատրությանը և դիմելով ներկա հայ հավատացյալներին՝ ասաց. «Ես գիտեմ, որ այս շքանշանը ես չեմ վաստակել. վաստակել եք դուք: Ձեր փարիսների ծառայության պատվերն է սա, և դա առավել ևս պատվաբեր է դարձնում կրել այս շքանշանը, որովհետև ձեր աշխատանքով, ձեր արդար քրտինքով, բարի համբավով այնպիսի անուն եք ստեղծել այս երկրի մեջ, որ ձեր անվամբ պատվվում են նաև ձեր մեծավորները, ձեր առաջնորդները: Այս շքանշանը ինձ կանգնեցնում է առավել պատասխանատվությունների առաջ»:

Նկատի ունենալով, որ սա Վեհափառի վերջին երեկոն էր Նորդանանում, ինքը ցանկացավ ներկայացնել Մայր Աթոռի գործունեությունն առաջիկա ծրագրավորումներով: Նոր հազարամյակի համար Վեհափառն առաջին հերթին կարևորեց մեր ժողովրդի հոգևոր կրթության խնդիրը, այնուհետև՝ եկեղեցաշինությունը և մեր ժողովրդին փրկություն անելու պատասխանատվությունը: Վեհափառն իր խոսքը եզրափակեց շնորհակալական և գնահատական խոսքերով ուղղված Ազգային փեղական խորհրդին, ՄԱԼՄ-ին, ՎՕՄ-ին, ԱՄՄ-ին, այս այցելությունն ամենապատշաճ մակարդակով կազմակերպած Միացյալ հանձնախմբին, բարերարներին, Տեր Նորը, Սրբազանին, Ամենապարիվ Պապրիարքին և այլոց:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ԶԲՈՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՊԱՐՈՆ ԱՔԻ ԲԻԼԹԱԺԻՆ

17 հունվարի 2000 թ.

Երկուշաբթի: Այսօր, առավոտյան ժամը 9.00-ին, Վեհափառ Նայրապետը իր շքախումբով և թեմական ներկայացուցիչներով պաշտոնապես այցելեց Նորդանանի զբոսաշրջիկության նախարար պարոն Աքի Բիլթաժին, որն

ամենաջերմ զգացումներով միշտ Վեհափառի կողքին էր: Հանդիպմանը ներկա էր նաև փոխնախարար Գևորգյան Ալիա Հաթող Բորան:

Թորգոմ Պարթիաբբը վարահեցրեց նախարարին, որ Վեհափառը բարի հիշատակներով լեցուն է մեկնում այս երկրից: Նախարարն իր գոհունակությունը հայտնեց՝ ասաց. «Հորդանանը խաղաղություն սիրող բոլոր մարդկանց երկիրն է»:

Վեհափառը նախարարի ջերմ խոսքին պարասխանեց՝ ասելով. «Այս երկիրը սիրում էինք Աստվածաշնչով, այս երկիրը սիրել ենք պարմության էջերով, սիրել ենք բարեսեր թագավորների միջոցով, իսկ այսօր, երբ առեցվեցինք այս ժողովրդի և նրա ղեկավարության հետ, այդ սերն ավելի ուժգին դարձավ մեզ համար»: Ջերմ ու ցրերմիկ գրույցից հետո Վեհափառը նախարարին նվիրեց փայտյա նախշազարդ մի սափոր, իսկ նախարարը Վեհափառին նվիրեց Հիսուսի մկրտության բանդակը:

Պաշտոնական այս հանդիպումից անմիջապես հետո Վեհափառի թափորն ուղղվեց վերջին փարիսերին Հորդանանի հովիտում պեղումների արդյունք հանդիսացող այն սրբավայրը, որը կոչվում է Մկրտավայր: Ըստ մի շարք գիտնականների, այս է այն տեղը, ուր Հովհաննես Մկրտիչը թաքտոմ էր և կոչ անում ապաշխարության և մկրտում:

Սրբավայրում Վեհափառին և նրան ուղեկցող նախարարին դիմավորեցին շուրջ 500 հայորդիներ, որոնք առավոտից եկել էին մասնակցելու Վեհափառի ուխտի այս հանգրվանին: Վեհափառը բավականին երկար շրջագայեց պեղման վայրերում և այդ աշխարհաբանները հսկող մասնագետներից տեղեկացավ այս վայրի հայտնաբերման և դրա մանրամասների մասին:

Հարուկ պարասարված բեմի վրա կախարվեց Զրօրինյաց արարողություն, որից հետո Վեհափառը դիմեց ժողովրդին՝ շեշտելով, որ աստվածային պարգամն այսօր ևս նույն ուժգնությամբ է հեջում. «Սա է որդի իմ սիրելի», և մեր ժողովուրդը երբեք չմոռացավ իր Տեր Հիսուսին ո՛չ փառապանքների, ո՛չ հալածանքների, ո՛չ դժվարությունների, և ո՛չ էլ ուրախությունների մեջ: Վեհափառն իր պարգամն ավարտեց՝ ասելով. «Մենք թողնում ենք ձեզ Մեր սերը, սերը մեր հայրենիքի, սերը հայրենաբնակ մեր ժողովրդի»:

Արարողությունից հետո Վեհափառը Մկրտության խորհրդի մասին հարցազրույց ունեցավ զանգվածային լրատվամիջոցների մի շարք լրագրողների հետ և մի անգամ ևս հայտնեց իր շնորհակալությունը Հորդանանի թագավորին և հորդանանցի ժողովրդին:

Այս սրբավայրում Կեղի ունեցավ Աջահամբույր, և ժողովուրդը կրկին առիթ ունեցավ զրուցելու Վեհափառի հետ:

Այս խորհրդալից հանդիպումից հետո Վեհափառը հրաժեշտ արվեց բոլոր ներկաներին և ցամաքով, Հուսեյն թագավորի անունը կրող կամրջով անցնելով՝ մեկնեց Երուսաղեմ:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ

Յաֆայի դարպասը՝ հին քաղաք Կանող մուտքերից մեկը, և շրջապատը սպասումի ուրախությամբ էին լեցուն և հերթով բռնված: Նորին Սրբությանը դիմավորողների մեջ էին Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության ներկա-

Հանդիպում Երուսաղեմի նախկին քաղաքապետի հետ

յացուցիչներ, Գերշ. Տ. Սահակ արքեպս. Այվազյանը, Գերշ. Տ. Վարուժան եպս. Հերկելյանը, Կ. Պոլսո Պատրիարք, Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մուրաֆյանը, Տ. Տիրայր արքեպս. Մարտիրոսյանը, Տ. Աղան արքեպս. Պալիոզյանը, Տ. Տաթև արքեպս. Ղարիբյանը, Տ. Մեսրոպ

Պոլսի Հայոց Պարբիարք, Ամեն. Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մութաֆյանի և Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության ներկայացուցիչների:

Վեհափառ Հայրապետը փառք է փալիս Աստծուն, որ իր քայլերն առաջնորդեց հայկական հնագույն սրբավայր Երուսաղեմի և քրիստոնեական առաջին համայնքի կրոնապետ Հակոբոս առաքյալի փուն: Վեհափառն իր հատուկ շնորհակալությունն է հայտնում Ամեն. Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանին, որ այս հրաշագործ սրբավայրի մեջ միասին են ողջունում նոր դարագլուխը: Նա ողջուններ էր բերել Սրբոց Հակոբյանց միաբանությանը և հավաքացյալ ժողովրդին Միածնաէջ Լուսո խորանից, հայոց սրբավայրերից, Հայաստանի ժողովրդից, Լուսավորչի անմար կանթեղի և հայկական բանակի քաջարի զինվորներից, որպեսզի բոլորը ամուր մնան իրենց հավաքի մեջ: Վեհափառն ասաց. «Առաջիկա օրերին, երբ Մեր Ուխտը պիտի նորոգենք Բեթղեհեմի Սուրբ Ծննդյան Այրի մեջ, միասին աղոթենք, որ Աստված ապահով ու անվրդով պահի աշխարհը համայն, երկիրը Հայոց և Եկեղեցին Հայաստանյայց, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսությունը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնով, Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական Աթոռը, հայրկապես Երուսաղեմի Պարբիարքական այս հնամենի Աթոռը և Կ. Պոլսո Պարբիարքությունը Հայոց»:

Վեհափառի պարգամից հետո Տաճարի մեջ փեղի ունեցավ Աջահամբույր:

ԴԵՊԻ ԲԵԹՂԵՆՄ

18 հունվարի 2000 թ.

Հին փոմարով հայկական Ծննդյան ճրագալույցի փոնին, երեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 10.30-ին, Վեհափառ Հայրապետը, ընկերակցությամբ Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանի, Մեսրոպ արքեպս. Մութաֆյանի, առաջնորդ Սրբազանների, Երուսաղեմի միաբանության, Վեհափառին ընկերակցող եկեղեցական պապվիրակության, մեկնեց Բեթղեհեմ: Ճանապարհին մեքենաների թափորը կանգ առավ հույների Սուրբ Եղիա եկեղեցու առջև, ուր Վեհափառին դիմավորեցին Պեյթ Ժալա և Պեյթ Սահուրի նահանգապետները և պաղեստինյան իշխանության ներկայացուցիչներ, որոնք ուղեկցեցին հայրապետական մեծ շքախմբին դեպի Բեթղեհեմ: Թափորն առաջնորդվում էր հեծյալներով: Բեթղեհեմում Վեհափառին ընդառաջ եկան

բաղաբապետ Նաննա Նասսարը, Պաղեստինի Ազգային Իշխանության գլխավորական ընդհանուր հրամանատար գեներալ Աբու Բաբրը, Ազգային Անվտանգության բարձրագույն Աբու Ջիհարը, ոստիկանապետ Յուսեֆ Իս-
 փապը, Յասեր Արաֆաթի գրասենյակի ընդհանուր ղեկավար Վիլիեմ Նաս-
 սարը, Հույն Պարբիարքի ներկայացուցիչ Անաստասիս վարդապետը, լաթ-
 ին Պարբիարքի ներկայացուցիչ հայր Իբրահիմը: Բազմափառ ուխտա-
 վորներ արդեն սպասում էին Վեհափառի ժամանմանը: Սկստվածների և
 միաբանության խիտ շարքերի առաջնորդությամբ Վեհափառը մուտք գոր-
 ձեց հայոց վանք, ուր առաջին հերթին Վեհափառին ողջունեց Բերդեհեմի
 բաղաբապետը, որն ասաց. «Այս մեծ իրադարձության համար մենք երկար
 նախապարապմունքներ: Նախապես էինք նաև Ձերդ Սրբության ժամա-
 նումն ու մասնակցությունը: Այս առիթով խաղաղության իրագործման իմ
 ցանկությունն եմ հայտնում բոլորիդ»: Հույն Պարբիարքի ներկայացուցիչն
 ուրախությամբ նշեց, որ Վեհափառը Սուրբ Այրից պիտի ստանա Ծննդյան
 ավերիսն ու օրհնությունը և բաշխի բոլորին, ի մասնավոր՝ հայ ժողովրդին:

Վեհափառը շնորհակալություն հայտնելով այս բարի զգացումների
 համար՝ կոչ արեց խաղաղության և ասաց. «Մենք էլ ձեզ նման հասկանում
 ենք խաղաղության իմաստն ու նշանակությունը. այսօր աշխարհը կարող է
 դրան: Երկար կյանք պաղեստինցի ժողովրդին ու ղեկավարությանը և
 քրդկություն՝ ձեր նպատակների իրագործման ճանապարհին»:

Այս առիթով Վեհափառ Հայրապետը պարասխանեց նաև Բոյթեր լրա-
 փական գործակալության հարցերին: Այնուհետև փեղի ունեցավ Աջա-
 համբույր:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳ ԲԵԹՂԵՆԵՄԻ ՍՈՒՐԲ ԱՅՐՈՒՄ

ՃՐԱԳԱԼՈՒՅՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴՅԱՆ

Ժամը 14.00-ին հայրապետական թափորը շարժվեց դեպի Սուրբ
 Ծննդյան եկեղեցի՝ Սուրբ Այրում կարարելու Ծննդյան ճրագալույցի Սուրբ
 Պարաբազը: Սա Հիսուսի Ծննդավայրն է, որ հավասար իրավասություն-
 ներով գործածելու իրավունք ունեն հայ և հույն եկեղեցիները: Վեհափառ
 Հայրապետի ուխտագնացության առաջին Պարաբազն էր:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԽՈՍՔԸ ԲԵԹՂԵՆԵՄԻ ՍՈՒՐԲ ԱՅՐՈՒՄ

(18 հունվարի 2000 թ.)

*«Փառք ի բարձունս Աստուծոյ,
 եւ յերկիր խաղաղութիւն,
 ի մարդիկ հաճութիւն»
 (Հովսէս Բ 14)*

Սիրելի Ժողովուրդ Հայոց, որ ի Հայաստան, հԱրցախ և ի Սփյուռս աշխարհի.

Բերթեհեմի Սուրբ ու նվիրական Այրից ի լուր աշխարհի արձագանքող հրեշտակաբարբառ այս ավերիսով Հայրապետական սիրո Մեր ողջույնն ենք հղում ձեզ և բերում ամենքիդ երկնային պարգանը՝ «Ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ», որին ունկնդիր եղանք հունվարի 6-ին Ամենայն Հայոց Սուրբ Էջմիածնում, իսկ այսօր՝ այսօրեղ՝ Մանուկ Հիսուսի սնարի առջև:

Բերկրանքով է լցված Մեր սիրտը՝ րեսնելով, թե ինչպես փոքր մեր ժողովրդի մեծ հավաքը հեռավոր Հայաստանից, աշխարհի փարբեր երկրներից առաջնորդել է հայորդիներին դեպի Սուրբ Այրը Բերթեհեմի: Ողջունում ենք ներկայությունը այսօրեղ Հայաստանի ազապ ու անկախ Հանրապետության նախագահ Ռոբերտ Զոչարյանի և Պաղեստինի Ազգային ղեկավարման նախագահ Յասեր Արաֆաթի, որոնք եկել են Մեզ հետ աղոթելու Խաղաղության աստվածային Իշխանին, որ որպես հույս աշխարհի ծնվեց այսօրեղ 2000 րարիներ առաջ:

2000 րարի «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, եւ յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» երկնաձայն ավերիսը Բերթեհեմի աստղափայլ երկրներից Լուսաստղի լույսով իջնում է երկիր և որպես Աստուծո փառաբանության աղոթք, որպես խաղաղության ու մարդկանց մեջ հաշտության հայց բարձրանում երկինք աշխարհի բոլոր հորիզոններից:

Երկու հազարամյակ բազում ժողովուրդների համար Լուսո Խորան է երբեմնի անշուր ու համեստ մսուրը Բերթեհեմի, ուր Նախախնամության սահմանումով մարմնավորվեց Սերն Աստվածային, ծնունդ առավ որպես

խնամքի կարոտը մանուկ և Աստվածածնի գթոքը ձեռքերով խանձարորվելով դրվեց մտորում: Մանուկ Տիտուսի «տեղի բնակութեան» խորհրդաշար այս կամարներից ներս բոցաշունչ մարգարեի սրբախոս ձայնն է, դողանջում առնիշտ՝ ժամանակի հեռուներից մեզ ավերելով. «Մեզ համար մանուկ ծնվեց» և «Նա պիտի ընտրի բարին»: Աստվածային Իր Սիրով Տերն այցի եկավ մեզ՝ ընդմիշտ բացելու մեր առջև փրկության ուղին, որպես Լույս աշխարհի եկավ՝ լուսավորելու ճանապարհը դեպի Բարին: Աստվածահայր-նության մեջ ժամանակի նոր պտույտը հեղափոխեց աշխարհը: Խոնարհ մտու-րից ճառագած Լույսը թափանցեց չորս ծագերը՝ մոլորակի՝ սփռելով սեր, խաղաղություն, եղբայրասիրություն ու համերաշխություն: Որքան մխիթա-րական է հավաքավ, որ Աստված մեզ հեր է, իմանալ, որ բաց է ճանապար-հը դեպի Տերը, հուսալ, որ մարդկային մեր կյանքով գործակիցներն ենք մեր Տիրոջ՝ Տիտուս Քրիստոսի փրկարար առաքելության:

Աստվածահայրության փիեզերական խորհուրդը Փրկչի Սուրբ Ծննդյան 2000-րդ տարեդարձին համախմբեց քրիստոնյա երկրների հոգևոր ու աշ-խարհիկ պետերին Բեթղեհեմի Սուրբ Այրի մեջ, խոնարհվելու Խաղաղու-թյան Իշխանի, Սիրո Ավետարների սնարին և Տիրառար օրհնություն ստա-նալու՝ իրենց ժողովուրդն ու պետությունը առաջնորդելու դեպի բարի առա-քելություն:

Գոհություն և փառք եմ մատուցում Բարձրյալին, որ որպես Ամենայն Հայոց Հայրապետ, Կաթողիկոսական գահակալությունից երկու ամիս անց ինձ առիթ ընծայեց Իր Միածին Որդու կենսանորոգ մտորում ուխտս նորո-գելու առ Բարին Աստված, իմ ժողովուրդն ու Հայրենիքը, որոնց միջոցով նաև՝ առ համայն մարդկության ծառայության նվիրական խորանը:

Գոհություն և փառք քեզ, Տեր:

Այսօր աշխարհասփյուռ հայությունը և Հայաստանի պետական ավագա-նին, իր Հոգևոր Պետերի ու նորանկախ Հայաստանի նախագահի առաջնոր-դությամբ՝ հանուն 2000 տարի Բեզ հուսացյալ մեր ժողովրդի, ծնրադիր երկրպագությամբ քրիստոնեական 2000-ամյա մեր ժառանգության ամենա-թանկ ընծաներն են մատուցում Փրկչիդ, ինչպես Տիրոջ ժրաջան մշակ, որ արդյունավորել ու բազմապատկել է իրեն վստահված մնասները: Հանուն մեր նախնյաց և ամենքիս՝ աղոթքով ընդունիր մեր ուխտը սնարիդ առջև, գորացրո՛ւ ամենքիս, Տեր, մեր կոչման ու պարտքի մեջ, գորավիզ եղիր մեր առաքելության ճանապարհին:

Ազգ շնորհրնակալ ենք, Տե՛ր:

Առաքյալներիդ լույս ուրնահեղությունից հաղթական Խաչդ հառնեց հայրենյաց մեր հողին և կենաց Քո խորհրդով ծաղկեց մեր հոգիներում, մեր մայրյաններում, մեր քարերին: 301 թվականին Նշանդ հաղթության Նայոց պետության դրոշմով առաջին անգամ երկինք պարզեցինք, որ 1700 տարի եղավ մեզ ուղեկից Բարին արարելու և գորավիզ՝ պարսմության քառուղիներում մեզ բաժին ընկած փորձություններին դիմակայելու: Խաչիդ լուսաբաղձ հավաքքն է մեր ինքնությունը, Տե՛ր, սրեղծարար մեր կամքը, ճշմարտության, արդարության, խաղաղության մեր իղձը: Նարությանդ հավաքքով բազմիցս խաչվել ենք գողգոթաներում, վերապրել եղեռն, աշխարհացունց երկրաշարժ, «մահ իմացեալ»-ով ենք պաշտպանել ազատության մեր իրավունքը և երկու աշխարհամարտ ասլան 20-րդ դարն ահա ավարտում ենք Նայաստանի նոր անկախության և Արցախի ազատ ասլանով արդար իրավունքի հաստատումով:

Միտելիներ մեր, նոր դարի շեմին, նոր հազարամյակի արշալույսին լիահույս և լավատես, միահոգի ու միասիրտ աղոթենք, որպեսզի լռեն պատերազմները և հնչեն սիրտ, հաշտության ու խաղաղության շեփոռները աշխարհում և մարգարեի կանխագուշակությամբ՝ ազգերը «սուսերներից խոփեր ձուլեն, սվիններից՝ մանգաղներ»: Թող Փրկչի Նայսմությամբ ծնունդ առնող Բարին ամեն տարեմուտ, որպես մանուկ, Աստվածածնի հոգածությամբ խանձարուրվի բոլոր հարկերից ներս, խնամվի ու գորանա Երկիր մոլորակը բնակեցնող մեծ ու փոքր բոլոր ժողովուրդների բարի կամեցողությամբ, հանձնառու կամքով և ձեռաց գործերով:

Թող Տերը ճշմարտության Նոգով գորացնի բոլոր պետությունների ղեկավարներին և առաջնորդի շինարար գործերում՝ հանուն մարդկության առջև ծառացած դժվարությունների հաղթահարման, զարգացման ու առաջընթացի, ի սեր բոլոր ժողովուրդների:

Ի խորոց սրտի աղոթք ենք վերառաքում արար եղբայր ժողովրդի համար, որ կարոտ է ամուր խաղաղության: Թող ամեն օր մի քայլով առաջ ընթանա Մերձավոր Արևելքի ժողովուրդների խաղաղության գործընթացը: Թող ամեն պանդուխտ վերադառնա իր Նայրենիք և շենացնի իր տունը: Մեր սրբի ջերմ աղոթքն ենք հղում առ Աստված հրեա ժողովրդի համար, որ խաղաղությամբ ասլանի իր կառուցած Նայրենիքի մեջ՝ ի փառս Աբրահամի, Իսա-

հակի և Նակորի Ասրծո: Թող ազգերի միջև խաղաղությամբ բնորոշվի երրորդ հազարամյակը, որի առաջին տարին սկսեցինք Դավթի բաղաբի մեջ:

Մարդացյալ Ասրծո սևարի առջև Նայրապարիս աղոթելով հայցում եմ, որ Բեթղեհեմի Սուրբ Այրից ծնունդ առնող Փրկչական սերը, խաղաղությունը, արդարությունը, բարին մշտամնա հանգրվանի նաև հայրենի մեր եզերքներում, Նայասաբանում և Արցախում, որ համայն հայության Սրբություն Սրբոց Սուրբ Էջմիածնի՝ Նայոց Բեթղեհեմի հավերժական օրհնության ներքո աշխարհասփյուռ ազգը հայոց Մայր Նայրենիքի աստվածաբազմ հողից մշտապես առնի իր բազկի ուժը, իր մարքի թոփքը, իր հոգու գործությունը:

Պահապան եղիր, Տե՛ր Ամենակալ, Նայոց պնդությանը և ժողովրդիս հայոց ի սփյուռս աշխարհի, Նայոց Եկեղեցուն՝ նվիրապետության Աթոռներով ու գահակալներով և նվիրյալ միաբանությամբ: Իմաստությամբ գորացրու փոքր ածու Քո հուրի առաջնորդությունը ստանձնած ղեկավարներին, որ նավարկեն դեպի երջանկության խնդաղ նավահանգիստ:

Եղբայրական Մեր հարգանքն ու սերն ենք բերում Երուսաղեմի Նայոց Պարբիարք, Ամենապարիվ Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանին, որի սիրալիր հրավերով այսօրեղ ենք այսօր:

Նայրապարական Մեր օրհնությունն ու գնահատանքը՝ Սրբոց Նակորյանց ուխտապահ միաբանությանը, որ Կենաց ու Լույսի ակունք այս Տաճարում, Տիրոջ ուրնահերթերը կրող նվիրական սրբաբաններում 1500 տարիներ ի վեր հայաբարբառ արթուն աղոթք են բարձրացնում հանապազ:

Այս բերկրալի առիթով ուրախ ենք ծանուցել, որ ազգային բարերար Վաչե Մանուկյանը հանձնառություն է ստանձնել Գանձարուն կառուցելու Սրբոց Նակորյանց վանքի համար, որպեսզի, ի տես բազմազգ բոլոր այցելուների, իրենց ողջ շուրջով ներկայացվեն Երուսաղեմի Նայոց Պարբիարքության գանձարանում պահպանվող մեր ժողովրդի հոգևոր արժեքները:

«Շնորհք, սեր և խաղաղութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ ձեզ և ընդ ամենեւեանդ. ամէն»:

«Քրիստոս ծնաւ և յայրննցաւ: Մեզ և ձեզ մեծ աւերիս»:

Պարարագից հետո ժողովուրդը խմբվեց վանքի սրահում և ականջալուր եղավ Ծննդյան Ավերարանի ընթերցմանը՝ ստանալով Վեհափառի օրհնությունը:

ՎԵՆԱՓԱՌ ՆԱՅՐԱՊԵՏԸ ԲԱՐԱԶԵԼԻՍ

«ՆՈԳԻՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՍՅԷ Ի ՔԵԶ»

ՃՐԱԳԱՆՈՒՅՅԻ ԸՆԹՐԻՔ

Սրբազան արարողությունից հետո Բեթղեհեմում Գեղի ունեցավ Ճրագալույցի ընթրիք՝ նախագահությամբ Վեհափառ Հայրապետի, որին և երկու Պապրիաբներին սեղանակից էին լսարին Պապրիաբը, պապական նվիրակը, դպրի, ասորի, մալաբար, ռուս և անգլիկան Եկեղեցիների ներկայացուցիչները, Պաղեստինի Ազգային Իշխանության ներկայացուցիչներ, դիվանագետներ, միաբանությունը, հայ համայնքի ներկայացուցիչներ և ուխտավորներ:

Առաջինը ողջույնի խոսքով հանդես եկավ Մեսրոպ Պապրիաբը և ասաց, որ քրիստոնյա աշխարհը օրերս չորս անգամ նշեց Քրիստոսի Ծնունդը, բայց Աստվածահայրությունը այնքան մեծ խորհուրդ է, որ ամեն օր պետք է Գոնախմբել: Նա այս առիթով իր ուրախությունը հայտնեց Ամենայն Հայոց Հայրապետի այս արարողություններին մասնակցելու և նախագահելու համար:

Քույր Եկեղեցիների անունից ողջույնի խոսք ասաց լսարին Պապրիաբ Միշել Սաբբահ արքեպիսկոպոսը, որը բարի գալուստ մատթեց Վեհափառին Երուսաղեմում և Բեթղեհեմում, աստվածային շնորհքի առաքությունը խընդրեց Վեհափառի համար, որպեսզի ընդերկար առաջնորդի Հայոց Եկեղեցին: Արքեպիսկոպոսն այս այցը որակեց օրհնություն հարկապես պաղեստինցիների համար, որոնք սպասում են խաղաղության և արդարության:

Եզրափակիչ խոսքը և օրհնությունը, բնականորեն, վերապահված էին Ամենայն Հայոց Հայրապետին, որն իր ուրախությունը հայտնեց Սուրբ Երկրում գտնվելու կապակցությամբ, որի հետ ծանոթությունն Աստվածաշնչական էր, սակայն Աստված շնորհ տվեց Վեհափառին Սուրբ Այրում երկու հազարերորդ անգամ ականջալուր լինելու Փրկչի Սուրբ Ծննդյան ավերիսին, և մատթեց, որ մանուկ Հիսուս խանձարուրվի յուրաքանչյուրի հոգու մեջ, որպեսզի յուրաքանչյուրի հոգին մայրանա Սուրբ Ծննդյան ավերիսով: Վեհափառն ասաց. «Մենք հավատում ենք, որ նոր դարաշրջանը պիտի լինի խաղաղության, ժողովուրդների փոխըմբռնման, պետությունների համագործակցության մի ժամանակաշրջան: Այդ վարահությունը մենք ունենք, որով հետև քրիստոնյա Եկեղեցու բոլոր պետերը եկան այս սրբավայր, խոնարհվեցին այստեղ: Իմ աղոթքն եմ բարձրացնում առ Աստված՝ հայցելով Տիրոջ խաղաղությունը աշխարհին համայն, ի մասնավորի այս փարածաշրջանին,

հայցելով նաև Սուրբ Հոգու առաջնորդությունը և Աստծո իմաստությունը բոլոր ազգերի պետքին, որպեսզի կրթանկությունը, խաղաղությունը միշտ ուղեկից լինեն մեզ»:

Վեհափառի պարզամից հետո Թորգոմ Պարթիարքն իր շնորհակալությունը հայտնեց Վեհափառին այս օրհնարեր այցելության համար, որ Վեհափառն այսպեղ իր փան մեջ է գցում իրեն, և մենք բոլորս այս զգացումը պիտի փանք Վեհափառին:

Վերջում Վեհափառն օրհնեց բոլորին և փվեց Սուրբ Ծննդյան ավերիսը ասելով. «Քրիստոս ծնաւ և յայրենեցաւ»:

Ընթրիքը վերջ գրավ Տերունական աղոթքի երգեցողությամբ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՆ ՅԱՍԵՐ ԱՐԱՖԱԹԸ ՊԱՐԳԵՎԱՏՐՈՒՄ Է ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Պարարագի արարողությունից հետո, երեկոյան ժամը 19.00-ին, Վեհափառ Հայրապետը Պարթիարք Սրբազանների և եպիսկոպոսական դասի ուղեկցությամբ, պաշտոնապես այցելեց նախագահ Յասեր Արաֆաթին: Նախագահական ապարանքում Վեհափառ Հայրապետին դիմավորեցին նախագահ Արաֆաթն ու ՀՀ նախագահ պարոն Ռոբերտ Քոչարյանը, որ մեծ պարվիրակությամբ Երուսաղեմում էր գտնվում՝ մասնակցելու հայկական Ծննդյան արարողություններին: Նյութերի ներկայությամբ ընթերցվեց նախագահ Արաֆաթի հրամանը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետին «Բերդեհեմ 2000» շքանշանով պարգևատրելու մասին: Նույն կարգի շքանշանով պարգևատրվեցին նաև Երուսաղեմի և Կ. Պոլսո Հայոց Ամեն. Պարթիարքներ Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանն ու Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մուրաֆյանը:

Վեհափառն իր և Պարթիարք Սրբազանների անունից իր շնորհակալությունը հայտնեց այս պարգևատրությունների համար և ողջունեց մեծ ղեկավարին, որի իշխանության ներքո պաղեստինցի ժողովուրդը իմաստությամբ, արդար պայքարով և փոկուն կամքով իրականություն դարձրեց իր փուն, իր հայրենի հողին վերադառնալու մեծ երազանքը:

ՅԱՍԵՐ ԱՐԱՖԱԹԻՆ ՆՅՈՒՐ

ՏՈՐԴԱՆԱՆԻ ԹԱԳԱՎՈՐԸ ՇՔԱՆՇԱՆ Է ՆԱՆՁՆՈՒՄ ՎԱՆՔԱՌ ՆԱՅԻՐԱՊԵՏԻՆ

Այս առիթով նախագահական նստավայրում փրվեց ընթրիք՝ ի պատիվ ՆՏ նախագահի և Վեհափառ Հայրապետի:

ԾՆՆԴՅԱՆ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 22.00-ին, սկսվեց Ծննդյան գիշերային ժամերգությունը՝ նախապարասրելու հավաքացյալ ուխտավորներին մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի Ծննդյան ավերիսը ողջունելու: Ժամերգությանը նախագահում էր Ամենայն Հայոց Հայրապետը՝ իր կողքին ունենալով Պարբիարք երկու Սրբազաններին ու հոգևորականների դասին: Ուխտավորներն ուրախությամբ դիմավորեցին նաև նախագահներ Արաֆաթի և Քոչարյանի մասնակցությունը Ծննդյան արարողությանը: Այսպեղ ներկա էր նաև Պաղեստինի Ազգային Իշխանության ողջ ղեկավարությունը:

Կեսգիշերին այս արարողությունների բարձրակետը փեղի ունեցավ Սուրբ Այրում, ուր Վեհափառ Հայրապետն ընթերցեց Հիսուսի Ծնունդն ավերող Ավերարանական երկու հատվածներ՝ երգելով նաև հրեշտակաբարբառ «Փա՛նք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» փառաբանությունը:

Արարողության ավարտին, ի լուր հազարավոր ուխտավորների, Վեհափառ Քրիստոսի Ծննդյան ավերիսով սկսեց իր պատգամը՝ «Ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ» բնաբանով: Վեհափառի այս քարոզի գլխավոր մարմնումը խաղաղության գնդափարն էր, որ այնքան անհրաժեշտ է այսօր համայն աշխարհին, և Բեթղեհեմից Հայոց Հայրապետը իր պատգամով նշեց. «Երկու հազարամյակ բազում ժողովուրդների համար Լուստ Խորան է երբեմնի անշուք ու համեստ մտքը Բեթղեհեմի, ուր Նախախնամության սահմանումով մարմնավորվեց Սերն Աստվածային: Որքան մխիթարական է հավաքայ, որ Աստված մեզ հետ է, իմանալ, որ բաց է ճանապարհը դեպի Տերը, հուսալ, որ մարդկային մեր կյանքով գործակիցներն ենք մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի փրկարար առաքելության»: Վեհափառը վերառաքեց հետևյալ մաղթանքը. «Բեթղեհեմի Սուրբ Այրից աղոթքով հայցում ենք, որ փրկչական սերը, խաղաղությունը, արդարությունը, բարին մշտամնա հանգրվանի նաև հայրենի մեր եզերքներում, Հայաստանում և Արցախում»:

Այնուհետև Սուրբ Այրում փնդի ունեցավ Զրօրհների արարողությունը, որը կապարեց Գուգարքի թևի առաջնորդ Տ. Սևակուի նպս. Չուլջանը: Սուրբ Ծննդյան արարողությունները շարունակվեցին մինչև առավոտյան ժամերը:

ՀԱՆՐԱՊԵՏ ԵՐԲԱՅԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԻ ՀԵՏ

19 հունվարի 2000 թ.

Կեսօրից հետո, ժամը 15.00-ին, Վեհափառ Հայրապետը հանդիպում ունեցավ Երբայական Համալսարանի հայագիտական ամբիոնի ուսանողների, նրանց դասախոսների՝ Մայր Սթոունի և Ռուպերտա Լրվի հետ: Ուսանողները գալիս էին Հայաստանից, Երուսաղեմից, ԱՄՆ-ից, Գերմանիայից և Հունգարիայից: Վեհափառն իր ուրախությունը հայտնեց, որ հայագիտական բաժին գոյություն ունի համալսարանում, որտեղ պետք է ուսումնասիրեն հայ ժողովրդի հազարամյակների խորք ունեցող մշակույթը: Վեհափառ Հայրապետը ուսանողներին մաղթեց նաև և համբերություն, իր գնահատանքը հայտնեց երկու դասախոսներին: Ուսանողների կողմից եղան հարցեր Հայաստանի ներքին իրավիճակի և Հայաստանում գրավող աղանդների մասին: Վեհափառը պարասխանելով հարցերին՝ ասաց. «Հակառակ սրտոված լարված վիճակին, մեր ժողովուրդը բանականությամբ հաղթահարեց այս դժվարությունը: Մա հարված էր նաև մեր վարկին, բայց ամեն ճիշդ պետք է ի գործ դնել, որպեսզի ապահովենք երկրի կայունությունն ու անվտանգությունը»: Անդրադառնալով երկրորդ հարցին՝ Վեհափառը աղանդավորների փարածման գլխավոր պարճառ նշեց եկեղեցականների թերացումն իրենց առաքելության մեջ: Մի վերջին հարցի, թե «Ի՞նչ է Ձեր գլխավոր նպատակը, որպեսզի մենք մեր աղոթքներուն մեջ հիշենք», Վեհափառը պարասխանեց. «Աղոթքը դարձնել մեր ժողովրդի կենցաղի մաս և Եկեղեցին կերպել ժողովրդի կյանքում»:

ՆԱԽԴՊՈՒՄՆԵՐ

1. Պաղեստինյան ղեկավարության հետ: - Նույն օրը, ժամը 16.00-ին, Նայոց Պապրիարքարանում Վեհափառին այցելության եկան Պաղեստինի Ազգային Իշխանության ներկայացուցիչները՝ գլխավորությամբ Էմիլ Ժարժուի՝ Պաղեստինի ազապագրական կազմակերպության գործադիր մարմնի անդամ, և Ժըրյես Աթրաշի, նախագահ Արաֆաթի աշխատակազմի գրասենյակի փնթեկները, որպեսզի իրենց ժողովրդի և ղեկավարության սերը, այս այցելության համար իրենց ուրախությունը հայտնեն Վեհափառ Նայրապետին: Վեհափառն իր հերթին շնորհակալություն հայտնեց պաղեստինցի ժողովրդի ցուցաբերած այնքան ջանքերն ընդունելության համար և իր անկեղծ զգացմունքը՝ նախագահ Արաֆաթի հանդեպ, իբրև մեծ հայրենասերի և անմնացորդ կերպով նվիրյալ մի մարդու: Նյութերը բաժանվեցին՝ Վեհափառին կրկին փեսնելու ուրախությամբ և հույսով:

2. Երուսաղեմում, Իսրայելի ղեկավարության հետ: - Ժամը 16.30-ին իսրայելյան մի մեծ պապովիրակություն այցելեց Վեհափառին՝ գլխավորությամբ Երուսաղեմի նախկին քաղաքապետ Թեդի Կոլլեկի, Կրոնից նախարարության քրիստոնյա համայնքների հարցերի պապասխանատու Ուրի Մորի, Երուսաղեմի Foundation-ից՝ Դանիել Ռոսինգի: Նյութերը Վեհափառին շնորհավորեցին Նոր փարվա և Սուրբ Ծննդյան փոքրիկ առիթով: Այնուհետև զրույց ծավալվեց կրոնական համայնքների և խմբակցությունների մասին: Անդրադառնալով քաղաքական վերջին զարգացումներին՝ Վեհափառը մաղթեց փոխըմբռնում և համակցություն՝ հակառակ բոլոր դժվարությունների, հասնելու համար ցանկալի խաղաղության:

ՆՆ ՆԱԽԱԳԱՆԻ ԱՅՅԸ ՆԱՅՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆ

Ժամը 17.00-ին Պապրիարքարան այցելեց ՆՆ նախագահ, պարոն Ռոբերտ Քոչարյանն իր Տիկնոջ և Երուսաղեմում Սուրբ Ծննդյան փոռակապարություններին մասնակցելու, Իսրայելի պետության հետ երկկողմ հարաբերություններ հաստատելու համար նրան ուղեկցող պապովիրակության անդամների հետ:

Կարճ ու մտերմիկ գրույցի ընթացքում ՀՀ նախագահը Պապրիարքարանին նվիրեց յուղաներկ մի կրավ: Այնուհետև Միաբանական սեղանապանը փեղի ունեցավ ընթրիք: Ընթրիքի ավարտին Թորգոմ Պապրիարքր խոսեց Պապրիարքարանի անցկացրած դժվարին օրերի և իրավիճակի խոսեց Պապրիարքության առաքելությունը, բնութագրեց կրթական, մշակութային, համայնքի պահպանության, մեր իրավունքը հանդիսացող սրբավայրերի և եկեղեցիների, վանքապարկան կալվածքների և պետական հարաբերության հինգ բնագավառները՝ ասելով. «Հակառակ բազմաթիվ դժվարություններու և կարիքներու, վերջին փայլը փարվա մեջ ոչ մեկ դիմում ըրած ենք, որովհետև Հայաստանը առաջնային է, և օգնությունը պետք է Հայաստան երթա»: Պապրիարքը Կ. Պոլսո Հայոց Պապրիարքին նվիրեց Բերդեհեմի հայոց վանքի գմբեթի սաղափյա հարթաբանդակը, իսկ նախագահին՝ Բերդեհեմի աստղի սաղափյա հարթաբանդակը: Նախագահը հայտնեց իր շնորհակալությունը և խոստացավ ամեն փարի ուղարկել մի բարձրաստիճան պարվիրակություն այս փոխակարության առիթով, որպեսզի օժանդակած լինի Պապրիարքարանի այս դժվարին առաքելությանը:

Ընթրիքից հետո հյուրերը Հայոց Հայրապետի և նախագահի հետ առիթը ունեցան մտքիկից փնտնելու Սուրբ Հակոբյանց փառարում պահված ազգային ու եկեղեցական մեր հարստություններն ու զանձները:

Ժամը 20.00-22.00 փեղի ունեցավ ՀՀ նախագահի և Վեհափառի հանդիպումը ժողովրդի հետ: Թորգոմ Պապրիարքն իր ուրախությունը հայտնեց, որ մեր եկեղեցական ու պետական առաջին ղեմքերն այսփեղ են, և հրավիրեց նախագահին՝ իր խոսքն ասելու: Նախագահն իր այցի նպատակը բացատրելուց և Իսրայել-Հայաստան երկկողմ հարաբերությունները կարևորելուց հետո անդրադարձավ հիմնական երեք հարցերի. Հայաստան-Սփյուռք հարաբերություն, Հայաստանի ներքին իրավիճակ և Լեռնային Ղարաբաղի խաղաղ կարգավորման բանակցությունների գործընթաց:

Նախագահի խոսքին հաջորդեց հարցուպատասխանի պահ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՒՍՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳ ՍՈՒՐԲ ՀԱԿՈՒՅԱՆՅ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

20 հունվարի 2000 թ.

Հինգշաբթի: Այսօր ննջեցյալների հիշարարկի օրն էր: Առավոտյան տեղի ունեցավ հայրապետական Սուրբ Պատարագ: Ուխտավորների բազմությունը գնալով դառնում էր հոծ այս սրբավայրում, ուր տեղադրված է Սուրբ

«Խաղաղություն ամենեցուն»

Հակոբոս առաքյալի գլուխը, և այս իսկ պատճառով սրբավայրը կոչվում է Գլխաղիք: Հայրապետական թափօրն սկսվեց ավանդատրնից: Տաճարում գոյություն ունեն բազմաթիվ խորաններ՝ նվիրված տարբեր սրբերի: Այս ավանդադարան մեջ է գտնվում Սուրբ Սյրեփանոս Մարկավագի և Նախա-

վկայի խորանը: Պարարագի երգեցողությունը կարարում էին ժառանգավորաց սաները և ԱՄՆ Արևելյան թեմից իբրև ուխտավորներ ժամանած «Սուրբ Վարդան» երգչախմբի անդամները՝ ղեկավարությամբ Խորեն Մեյխանեջյանի: Պարարագին ներկա էին նաև Եկեղեցիների ներկայացուցիչները:

Վեհափառ մի անգամ ևս անդրադարձավ մեր Տիրոջ Սուրբ Ծննդյան սրանչևի խորհրդին և ասաց. «Նոր հազարամյակի շնմին համայն բրիտոնյա աշխարհի հետ, ի յուր Փրկչական Ծննդյան ավերիսի, լցված ենք վարահությամբ և հավաքով՝ ժողովուրդների սիրով համագործակցությանն ու համերաշխության վերահասարարմանը»: Քարոզի ավարտին նայա առիթով Ողջույնի խոսք ասաց մեր Եկեղեցու նվիրապետական Աթոռներին և նրանց գահակալներին, ի մասնավորի իր շնորհակալությունը հայտնելով Երուսաղեմի Հայոց Պարբիարքին՝ այս Սուրբ Երկրում լինելու հրավերի համար:

Պարարագի ավարտին րեղի ունեցավ հոգեհանգստյան արարողություն՝ ի հիշարակ համայն ննջեցևոց:

ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ՃԱՇ

Սա բրիտոնական հին ավանդույթի շարունակությունն էր: Պարարագից հետո ժառանգավորացի սրահում րեղի ունեցավ հավաքական ճաշ, որին ներկա էին բոլոր Եկեղեցիների պետերն ու ներկայացուցիչները, միաբանությունը, իսրայելյան ու պաղեստինյան պետական ներկայացուցիչներ, ինչպես նաև Մեծ Բրիտանիայի Ընդհանուր հյուպատոսը, Ֆրանսիայի, Կանադայի, Իսպանիայի և մի շարք երկրների դեսպանական ներկայացուցիչներ: Ողջույնի խոսք ասացին. հանուն Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության՝ Սահակ արքեպս. Ավագյանը, Կ. Պոլսո Պարբիարք Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մուրաֆյանը և բոլոր Եկեղեցիների անունից՝ Լափին Պարբիարք Միշել արքեպս. Սաբահը: Ողջույնի խոսքերից հետո թորգոմ Պարբիարք Մանուկյանը, շնորհակալություն հայտնելով բոլորին, միմյանց նկարմամբ հոգածու ու խնամարար ոգու կոչ արեց բոլորին և այս առիթով Բեթղեհեմում մի հայ վարպետի՝ հայկական ոճով քանդակված խաչքարը նվիրեց Վեհափառ Հայրապետին՝ իբրև սիրո արտահայտություն: Նա իր խոսքն օգար

ներկայացուցիչներին ուղղելով՝ ասաց. «Մեր երկրի ձորերում, կիրճերում, լեռներում, եկեղեցիներում կան բազմաթիվ խաչքարեր. մեր երկիրը շատ է հարուստ խաչքարերով: Նույնը՝ Պարսկաստանում, բայց հարստությունը նրա մեջ է, որ ոչ մեկը մյուսի նման չէ»:

Պարրիարք Սրբազանի հրավերով Վեհափառն ասաց եզրափակիչ խոսքը:

Վեհափառ Հայրապետը շնորհակալություն հայտնելով Պարրիարքին և ներկաներին՝ նշեց այն փարբերությունները, որ ունենք մենք. փարբեր լեզուներ, փարբեր փարազ և առանձնահատուկ ծես, «Սակայն այս բոլորով հանդերձ մենք մեկ ենք, նույն ենք, կապված ու շաղախված ենք միմյանց հետ Բրիսպոսով: Ընդհանուրը մեր մեջ նորածին Մանուկն է, Հիսուս Բրիսպոսն է, մեր Փրկիչը, որի առջև բոլորս, իբրև Եկեղեցու ներկայացուցիչներ, ունենք մեկ պատասխանատվություն. այդ պատասխանատվությունն իր արարչագործության հանդեպ է, մարդկային սիրո հանդեպ է, որպեսզի մարդկությունը զերծ պահենք աղետներից, որպեսզի նոր հազարամյակը լինի խաղաղության, Տիրոջ սիրո հաստատման մի նոր դարաշրջան: Ես աղոթք եմ բարձրացնում առ Աստված՝ մաղթելով, որ մարդկությունը ապրի խաղաղության մեջ, ի մասնավորի՝ Մերձավոր Արևելքում: Թող որ յուրաքանչյուրս գիտակցի, որ այս առաքելության մեջ մենք նույնպես ունենք մեր կարևոր մասն ու բաժինը, մեր ներդրումը որպես քրիստոնեական Եկեղեցի, որպես սպասավորներ Բրիսպոսի»:

ՀԱՄԵՐԳ

Երեկոյան Երուսաղեմի երաժշտական կենտրոնում փեդի ունեցավ մշակութային և երաժշտական միջոցառում՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու ԱՄՆ-ի Արևելյան թեմի հովանավորությամբ: Միջոցառմանը մասնակցում էին Պարրիարքարանի ՎԵՄ և ՎՄԸՄ կազմակերպությունների ակումբները, որոնք նախապատրաստել էին հայ մշակութային կյանքն արտացոլող բազմաբնույթ մի ծրագիր: Ծրագրում ընդգրկված էին պարային խմբերի, երգչախմբերի ելույթներ, ասմունք և պարմական հայկական փարազների ցուցադրում: Յուրահատուկ զգեստավորմամբ հանդես եկավ Միացյալ Նահանգներից ժամանած ուխտավորներից և Հայոց Պարրիարքարանի

ճամարանական սաներից կազմված պարային խումբը՝ ղեկավարությամբ խմբավար Խորեն Մեյխանեջյանի:

Հանդիպում հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ

Վեհափառը բարձր գնահատեց ի մասնավորի ՀՄԸՄ-ի, ՀԵՄ-ի մենակարարների, Բարեսիրացի, Խորեն Մեյխանեջյանի ջանքերը՝ կարճ ժամանակում բարձրարվեստ նման մի համերգ կազմակերպելու և մատուցելու համար:

ՔՈՒՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅԻՉՆԵՐԻ ԱՅՅԸ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

21 հունվարի 2000 թ.

Ուրբաթ օրը Վեհափառ Հայրապետը վաղ առավորից Հայոց Պապրիարքարանում ընդունեց շնորհավորական այցելությունները բոլոր թույր

Եկեղեցիների պետերի և ներկայացուցիչների: Բոլոր հանդիպումներին էլ մասնակցում էին Ամենապատիվ Պարրիարքը, ԱՄՆ Արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Խաժակ արքեպս. Պարսամյանն ու Երուսաղեմի Սրբոց Հակոբյանց Տաճարի լուսարարապետ Ս. Նուրիան եպս. Մանուկյանը:

Հանդիպում բույր Եկեղեցիների ներկայացուցիչների հետ

Առավոտյան ժամը 9.30-ին Վեհափառ Հայրապետին այցելեց Հույն Ուղղափառ Եկեղեցու ներկայացուցչական խումբը՝ Պարրիարքական փոխանորդ Ս. Վասիլիուս Բլացոս արքեպիսկոպոսի գլխավորությամբ: Ներկա էին նաև Ռուս Եկեղեցու ներկայացուցիչներից Հայր Թեոֆանը և Հայր Ալեքսանդր Վինոգրադսկին:

Շնորհավորական խոսքերից և բարեմաղթություններից հետո Վեհափառ Պարրիարքական փոխանորդին նվիրեց «Սուրբ Էջմիածնի Գանձեր» գիրքը:

Ժամը 10.00-ին Հայոց Պարրիարքարանում Վեհափառ Հայրապետին այցելեց Երուսաղեմի լարին Պարրիարք Ս. Միշել արքեպս. Սաբբահը: Այս

պարզությունը մաս էին կազմում հույն կաթոլիկ առաջնորդ Լուիսի Լահամը, Մարոնի արքեպս. Պոլ Սայահը և Ֆրանցիսկյան ողջ միաբանությունը՝ արբանոր փնդակալի գլխավորությամբ: Վեհափառ նախ իր շնորհակալությունը հայրենաց այս փառավորիչ ներկայացուցչության համար և մաղթեց, որ նոր հազարամյակը օրհնարեն լինի բոլորիս համար: Ողջույնի խոսքով հանդես եկան բոլոր ներկայացուցիչները և իրենց խոր հարգանքը արտահայտեցին Հայ Եկեղեցու նկարմամբ:

Վեհափառն իր այս այցելությունը հոգևոր հարստություն համարեց ոչ միայն Սուրբ Տեղեր այցելության համար, այլև բոլոր Եկեղեցիների շփման առումով, և ասաց, որ ինքը Մայր Աթոռ է վերադառնում նրանց պարկերը պահած իր հոգում, և վարահեցրեց՝ ասելով. «Երբ նայում եմ Ձեզ, ուրախանում եմ, որ այս Սուրբ Տեղերը ապահով ձեռքերի մեջ են»:

Հանդիպման ավարտին Վեհափառ լսարին Պարթիարքին նվիրեց պարի մի փոքր խաչքար, հույն կաթոլիկ և մարոնի առաջնորդներին՝ «Հայաստան-Նոն» գիրքը, իսկ Ֆրանցիսկյան միաբանությանը՝ «Սուրբ Էջմիածնի Գանձեր» հարորը:

Ժամը 11.00-ին Հայ Եկեղեցու դավանակից Եկեղեցիների պետերի այցելությունն էր Վեհափառ Հայրապետին. Ղաթի Եկեղեցու առաջնորդ Անրա Արքահամր, եթովպական Եկեղեցու առաջնորդ Անբա Գաբրիելը և ասորի Եկեղեցու առաջնորդ Մար Սևրիոս Մելքի Մուրադ եպիսկոպոսը: Շնորհավորական ու շնորհակալական խոսքերից հետո Վեհափառն իր գնահատանքը հայտնեց, որ մենք՝ դավանակից Եկեղեցիներս, լավ ենք ներկայացված, և մաղթեց սեր, առավել համագործակցություն, նոր հազարամյակի շնմում շեշտեց խաղաղության ու սիրո հաստատման համար մեր սրանձնելիք պարասխանավորությունը և իր եղբայրական ողջույնները հղեց Հայ Եկեղեցու դավանակից երեք Եկեղեցիների պետերին:

Հանդիպման ավարտին Վեհափառ Եկեղեցու առաջնորդներին նվիրեց մեկական կավե ափսն՝ հայկական մանրանկարչական նախշերով զարդարված:

Ժամը 11.30: Վեհափառ Հայրապետին այցելեց Երուսաղեմում Պապական նվիրակը: Վեհափառը շեշտեց միջեկեղեցական հարաբերությունների կարևորությունը և այն ամուր կապերը, որոնք առավելաբար վերջին տասը տարիների ընթացքում սրելով են Հայ և Կաթոլիկ Եկեղեցիների միջև: Նա

Հուշանվեր-խաչքարի հանձնում Պապական նվիրակին

հիշեց նաև երջանկահիշատակ Գարեգին Ա-ի երկու այցելությունները Հոռոմ և Պապի ցանկությունը՝ թեկուզ մեկ օրով այցելելու Վեհափառին Մայր Աթոռում:

Ժամը 12.00: Վեհափառ Հայրապետին այցելեցին Երուսաղեմում Անգլիկան և Լութերական Եկեղեցիների ներկայացուցիչները, որոնք շնորհավորական իրենց բարի գգացումները արտահայտեցին՝ ասելով, որ Վեհափառի այցելությունը կարևոր էր ոչ միայն հայ համայնքի համար, այլև ամբողջ քրիստոնյաների: Եկեղեցիների ներկայացուցիչները խոսեցին մի կարևոր երևույթի մասին. Երուսաղեմում քրիստոնյաների թիվը նվազում է, և այս առիթով խնդրեցին Վեհափառի խորհուրդներն ու աղոթքը: Վեհափառը ավստասանք հայտնելով հանդերձ այս երևույթի կապակցությամբ՝ փոխանցեց իր

լավարեսությունը՝ փեսենելով թրիսփոնական հավարքի, սիրո և նվիրումի վկայությունը այս երկրում: «Մեր սերը այնքան մեծ է մեր Տիրոջ նկատմամբ, որ որքան էլ բիշ լինենք, մեր հավաքի գործությամբ պիտի կարողանանք ամրացնել ու շենացնել այս սրբավայրերը: Սրա մեջ է իմ լավարեսությունը: Թրիսփոնական մեր հավաքը փարարելու է ամեն փեսակի մտավախություն, և էականը մեր էկումենիկ ոգին է, որը պիտի գորացնենք»:

Նուշանվերների փոխսանակում Երուսաղեմի Լավրին Պատրիարքի հետ

Հանդիպման ավարտին Վեհափառը Պապական նվիրակին նվիրեց Սուրբ Էջմիածնից բերված մարմարյա խաչքար, իսկ Անգլիկան և Լութերական Եկեղեցիների պետերին նվիրեց մեկական կավե ափսե՝ հայկական մանրանկարչական նախշերով զարդարված:

Հերմիջօրեին Վեհափառը Պատրիարք Սրբազանի առաջնորդությամբ շրջագայեց Պատրիարքարանի շրջափակում գտնվող այն վայրերը, որոնք Պատրիարքարանի հոգևոր, մշակութային, կրթական և ազգային կառույցներն են: Այցելեց թանգարան, մարենադարան, Սուրբ Թորոս եկեղեցում փեղադրված ձեռագրատուն, Երանաշնորհ Պատրիարքների դամբարան ու

հայ համայնքի գերեզմանատուն, Սուրբ Նրեշտակապետաց եկեղեցի և Սուրբ Սարգսի գանձատուն: Վեհափառը մոտից հեպնեց այս վայրերում փրոդ կացությանն ու իրավիճակին:

Երեկոյան Վեհափառն այցելեց Ժառանգավորաց սաներին, որոնք Նորին Սրբության համար պատրաստել էին գեղարվեստական ծրագիր: Վարժարանի փեսուհը Վեհափառին և հյուրերին ներկայացրեց մի կարճ գեկույց՝ հոգևոր այս կրթօջախի կրթական, ուսումնական վիճակի և ուսանողության ներկայացրած պատկերի մասին:

Վեհափառն իր պատգամով կոչ արեց խուսափել անարարությունից, անկանոնությունից և հորդորեց լցվել պարասխանարվության գիտակցությամբ. «Նոգևոր ասպարեզը կոչում է և առաքելություն. մեր զգեստը արտահագուստ չէ, այն մեզ համար մեր էությունն է, մեր ոգին է, մեր առաքելության առանցքն է»:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐ

22 հունվարի 2000 թ.

Շաբաթ օրվա առավոտը Վեհափառի և իր պատվիրակության անդամների համար վերապահվել էր լինելու Տերունական սրբավայրեր այցելության օր: Առաջին այցելությունն այնպեղ էր, ուր պահպանվել էր 4-րդ դարից հասած մի խճանկար, որի արձանագրությունը գալիս էր 5-րդ դարից:

Վեհափառն այսպեղից ուղղվեց Ձիթենյաց լեռ, որպեղ՝ մատոռան մեջ, մի կտոր ժայռի վրա, գտնվում է Նիսուսի ուրնահետքը: Ձիթենյաց լեռան շրջապատում գտնվում էր Նայր մեր-ի վանքը, որպեղ աշխարհի ամենապարբեր լեզուներով պատերի վրա հախճապակե քառերով գրված է Տերունական աղոթքը: Ավանդության համաձայն Նիսուս այս վայրում էր, որ իր աշակերտներին Տերունական աղոթքը սովորեցրեց: Նայկական արձանագիր «Նայր մեր»-ի առաջ կանգնած բոլորը արտասանեցին այդ աղոթքը: Մի քիչ հեռվում գտնվում էր մի ռուսական եկեղեցի, որի վանականները ենթակա էին 1920 թ. Նյու Յորքում հաստատված իրենց Սինոդին: Այս եկեղեցու արքեպիսկոպոսը, որին ենթարկվում են Բեռլինի, Մեծ Բրիտանիայի ռուսները,

Վեհափառին ներկայացրեց իրենց առաքելության բնագավառները և իրենց ունեցած դժվարությունները: Այս շրջափակում են գտնվում մի մեծ խճանկար և Սյունյաց Արարվան իշխանի մայր Շուշանիկի գերեզմանը:

Այսպեղից Վեհափառն իր շքախմբով ուղղվեց Գեթսեմանիի Ձոր, ուր գտնվում է Սուրբ Աստվածածնի գերեզմանը: Վեհափառն այսպեղ ծնկաչոր

Հանդիպում ռուսաց եկեղեցու արքեպիսկոպոսի հետ

համբուրեց և կարարեց իր աղոթքը: Այս սրբավայրի իրավաբանները հայերն են և հույները, իսկ շաբաթը մեկ անգամ թույլատրվում է աղոթել նաև ղպտիներին և ասորիներին: Այսպեղ կան կարևոր երկու խորաններ. Սուրբ Առաքելոց և Ընծայման խորանը: Վերջինիս առաջ խումբը երգեց «Ուրախ լեր, սուրբ եկեղեցի» շարականը: Այս սրբավայրի փեսուջ Հայրիկ Սրբազանը Վեհափառին նվիրեց մի սրբապատկեր և Էջմիածնի ոսկյա մեղալ: Հայոց վանք վերադարձի ճանապարհին Վեհափառն այցելեց Երուսաղեմում ռուսաց հոգևոր առաքելություն: Կատարված կարճ աղոթքից հետո եկեղեցու փեսուջը Վեհափառին առաջնորդեց գահասրահ, ներկայացրեց իրենց դիմագրաված դժվարությունները և այն ծրագրերը, որոնք մաս են կազմում իրենց առաքելության:

ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

Շաբաթ օրը, կեսօրից հետո, Հայրապետական թափորը սկսում էր նվագախմբի առաջնորդությամբ Հայոց վանքից ուղղվեց Սուրբ Հարության Տաճար: Եկեղեցական թափորի առջևից, հին ավանդությունը պահպանելով, քայլում էին դավազները, որոնց հետևում էին Վեհափառն ու Պապրիարքը, հոգևորականները, ապա՝ համայնքի հավաքացյալների և ուխտավորների թափորը: Սուրբ Հարության Տաճարում ծիսակատարության իրավունք ունեն հույն, հայ և լատին Եկեղեցիները: Տաճարի մուտքին թափորը կանգ առավ, և Վեհափառը մենակ առաջացավ դեպի պապանապետի, համբուրեց սրբաբարը, խնկարկեց սրբաբարը, հոգևորականներին ու ժողովրդին: Այնուհետև մտնեցավ այն մեծ սրբավայրին, որտեղ գտնվում է Հիսուսի Գերեզմանը: Վեհափառը այստեղ ևս շարունակեց խնկարկությունը, համբուրեց Տիրոջ գերեզմանաքարը և դուրս գալով՝ ավերեց. «Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»: Սա ավանդական պարզամեն է, որը պետք է ավերել գերեզմանից դուրս գալուց հետո:

Այնուհետև եկեղեցականները գույգ-գույգ մտնեցան ու համբուրեցին Տիրոջ գերեզմանը: Այս սրբավայրից թափորն ուղղվեց Վերնապտուն, երկրորդ Գողգոթա, որը հայոց իրավունքի բաժինն է: Այստեղ բարձրացող աստիճանների սեմին գտնվում է այն վայրը, որտեղ Աստվածամայրը նվաղեց: Այստեղ այժմ կառուցված է մի խորան Յուդաբեր կանանց հիշարակին: Վերնապտան մեջ սաղմոսասացությունից և կանոնական աղոթքից հետո քրդի ունեցավ երեկոյան ժամերգություն: Վերնապտան խորանի ձախակողմում է Սուրբ Աստվածածնի խորանը, որտեղ Սուրբ Պապարագ է մաքուրվում ամեն փարի, Վերափոխման փոռին հաջորդող կիրակի օրը:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՒՆՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

23 հունվարի 2000 թ.

Վեհափառ Հայրապետն իր ուխտի վերջին Պապարագը մաքուրեց Սուրբ Հարության Տաճարում, Հիսուսի Գերեզմանի վրա: «Փառք Յարութեան քո, Տէ՛ր, ես ոչ դադարեցայց օրինել զքեզ» փառապրական երգի այս հարվածը Վեհափառն ընտրել էր քարոզի բնաբան: Սուրբ Հարության Տաճարի լույս

խորհրդի ներքո Վեհափառ թղթաւորութեամբ առ Աստուծոյ օրհնութիւն սաղմոսերգեց՝ վասն Հայրենայաց և Ազգիս հայոց: «Հարության օրհնական այս բարձունքից առավել փեսանելի է մեր ապրած 20-դարյա ուղին, որը հինավուրց մեր ժողովրդի կենաց պարտաւորութիւնն է վասն հավարի, վասն Հայրենայաց, մաքառումներով, խաչնկութեամբ լի արարումներով ու հարությամբ հաղթապատկ: «Ժամադրութիւնը Հիսուսի հետ» պահած նոր դարին հասել և Հարության շնչով Հարութիւնը վերակերպած «Աստուծո սնտկան ժողովուրդ» որպէս անկախ պետականութեան դրոշմ ենք պարզել Հայաստանում և Արցախում: Անցյալ ու ներկա դժվարին մեր կյանքի բազում հարկադրանքներով մեր ժողովուրդը բաժանված է աշխարհագրական սահմաններով, ճակատագրով ու աշխարհընկալումներով, սակայն մենք նույնն ենք, մեկ ենք, և միակ շաղախը, որ միավորում է ամենքիս, միակ կամարը, որ կապում և համախմբում է բոլորիս, մեծ Սերն է, անձնագոհ Սերը հանդէպ Առաքելահասարակ մեր Սուրբ Եկեղեցին իր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնով, անպայմանաւոր սերը հանդէպ նորանկախ Հայաստան և Արցախ հայրենի մեր երկիրը, նրա անցյալը, այսօրն ու ապագան»:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԽՈՍՔԸ ՍՈՒՐԲ ՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ՏԱՃԱՐՈՒՄ

*«Փառք յարութեան քո, Տէ՛ր,
ևս ոչ դադարեցայց օրհնել գԶեզ»
(Ժամագիրք)*

«Յանուն Հօր ևս Որդոյ ևս Հոգոյն Սրբոյ. ամէն»:

Սուրբ Հարության Տաճարի լույս խորհրդի ներքո Մեզ համար նվիրական այս պահին՝ համակված Տիրոջ երկյուղով ու փրկարար հույսով, սիրելի հավաքացալ ժողովուրդ, որպէս Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, հոգոս թղթաւորութեամբ «աղօթիք և խնդրումովք» վասն Հայրենայաց և ազգիս հայոց օրհնութիւն ենք սաղմոսերգում առ Աստուծոյ:

Բերդեհեմյան Այրի մեջ Մանուկ Տիսուսի Աշխարհագրական մեղեդին ունկնդրելուց հետո՝ առկեցուն գոյրեպնդող ու քաջալերող զգացումներով, եկել ենք այս սրբավայրում Հարության կենարար շնչով Մեր ուխտը նորոգելու՝ հարուցյալ Քրիստոսին օրինակ առած ու Նրա կյանքի նույն հանգրվաններով անցած մեր ժողովրդի իղձերն ու նպատակները Մեր հոգում ծրարած:

Սիրելիք մեր. եկել ենք Հայաստան հինավուրց աշխարհից՝ Նոյյան փապանը հյուրընկալած բիրլիական Արարարի երկրից, երկիր, որ 2000 փարիսների քրիստոնեական իր կյանքով, իր բառ ու բանով, հավերժախոս իր փաճարներով ու խաչքարերով, հայաբարբառ Քրիստոսով, Մեսրոպադղոշմ մագաղաթներով ու մատյաններով շարունակում է փառաց պսակ հյուսել Հարության կենդանարար խորհրդին՝ ճշմարտելով այն որպես երաշխիք համայն հայության հարապետության:

Եկել եմ Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից, ուր 1700 փարիսներ առաջ մեր հավաքո Հայր Սուրբ Լուսավորչի անձկագին կանչով Աստվածորդին իջավ՝ շնորհելով մեզ խորհուրդը Սուրբ Էջմիածնի: «Էջ Միածինն ի Հօրե եւ լոյս փառաց ընդ նմա»: Էջմիածնի Լույսը Սիրով շաղկապեց Հայոց պետությունն ու Եկեղեցին՝ ուղենշելով առաքելությունը Հայկյան մեր զարմի: Եվ ի՞նչ է այս առաքելությունը, եթե ոչ՝ սեր առ Հայրենիք, սեր առ Եկեղեցի, որ դարերի փորձությանց հորձանուփներում մեր ժողովրդին առաջնորդել է դեպի փրկություն, փոխադարձելով սերն առ Աստված:

Բյուր օրհնություն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ձեզ ամենքիդ, այս Տաճարին: Մեր ու ողջույն մեր սուրբ հողից, դժվարությունների մեջ համբերող, հոգսերից չվհարվող, իրենց այսօրն ու վաղը կառուցող, մեր Հայրենիքի ապագան կերպող հայրենաբնակ մեր ժողովրդից:

Ուրախ ենք և մխիթարված, սիրելի ժողովուրդ Հայոց, որ Հարության այս լույս բարձունքին, սրբազան Տաճարիս կամարների ներքո, որպես միասնականության առհավարչյա՝ փեսնում ենք աշխարհի չորս ծագերից ուխտ ու աղոթքով, աշխարհին հաղթած Տիրոջ սուրբ Սիրով ի մի խմբված մեր զավակաց:

Հաղթական այս բարձունքից առավել փեսանելի է մեր ապրած կյանքի 20-դարյա ուղին, որը հինավուրց մեր ժողովրդի կենաց պատմությունն է՝ վասն հավաքի, վասն Հայրենյաց՝ մաքառումներով ու խաչելությամբ լի, արարումներով ու հարությանբ հաղթապսակ:

Ավարայրով ու Սարդարապատով ենք արիացել, պետականությունը հաճախ կորցնելով՝ իմաստնացել, մեր հայրենի Ասորուն և մեր սուրբ լախնյաց հավաքքին ապավինած, «ժամադրությունը Հիսուսի հետ» հավաքարմորեն պահած՝ նոր դարին հասել և Հարության շնչով Հարությունը վերակերպած «Ասորի սևիական ժողովուրդ» որպես՝ անկախ պետականության դրոշն ենք պարզել Հայաստանում և Արցախում: Մեր զավակաց կյանքի թանկ գնով ու արյան հեղմամբ վերահաստատել ենք ազգերի մեծ ընտանիքում ազատ, խաղաղ ու սրբազանորեն կյանքով ապրելու անօրարելի մեր իրավունքը:

Այո, անցյալ ու ներկա դժվարին մեր կյանքի բազում հարկադրանքներով մեր ժողովուրդը բաժանված է աշխարհագրական սահմաններով, ճակատագրերով ու աշխարհընկալումով և նույնիսկ լեզվով: Սակայն մենք նույնն ենք, մեկ ենք, և միակ շաղախը, որ միասնաբերում է ամենքիս, միակ կամարը, որ կապում և համախմբում է բոլորիս, մեծ Սերն է: Անձնագոհ Սերը հանդեպ Առաքելահաստատ մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ իր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնով, անպայմանավոր Սերը հանդեպ նորանկախ Հայաստան և Արցախ հայրենի մեր երկիրը, նրա անցյալը, այսօրն ու ապագան:

Մեր աղոթքի և ուխտի սրբազան այս պահին անդրադարձումի այսպիսի խոհերով կրում ենք մեր հոգում համայն հայության՝ նահապետ ու ողջ, աշխարհասփյուռ ու հայրենաբնակ մեր բոլոր զավակաց բյուր աղոթքները և Լուսաբնակ այս սրբարանում բարձրացնում առ Աստված՝ որպես երախտիք Բարձրյալի Սիրո, որ խնամել է մեզ և առաջնորդել հարապետության և երկար ու ձիգ տարիներ արթուն աչքով հսկել ու պահպանել է Իր Միածին Որդու սրբաշունչ տեղիները՝ բազում մխիթարություններ պարգևելով նաև քրիստոնյա մեր «փոքր ածու»-ին:

Մեր աղոթքն ենք վերառաքում առ Բարին Աստված՝ Իր Աջի հովանին հայցելով հրեա և արաբ եղբայր ժողովուրդներին, նրանց հոգևոր ու աշխարհիկ առաջնորդներին, որ ազնվորեն աջակցել ու օժանդակել են քրիստոնեության այս բնօրրանի պահպանմանն ու բարեգարդմանը:

Քրիստոսի այս լույս գերեզմանից Հայրապետական ջերմ սիրով ողջունում ենք Նվիրապետության մեր երեք Աթոռներին և նրանց Գահակալներին՝ Մեծի Տանն Կիլիկիո Արամ Ա Կաթողիկոսին, Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք, Ամենապատիվ Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանին և Կ. Պոլսի

Հայոց Պապրիարք, Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մութաֆյանին:

Հայրապետական գնահատականացս հավաստիքն ու ողջույններս եմ բերում Սրբոց Հակոբյանց զինվորյալ ողջ միաբանությանը, որ ավանդ է ստացել և մեծ ջանադրությամբ շարունակում է հոգացողություն ունենալ Տերունակոխ վայրերի նկատմամբ՝ անխափան կարգապահությամբ սպասավորելով Հարուցյալ երկնավոր Փրկչի երկրավոր բնակարաններում: Հայրապետական մաղթանքս է, որ Ամենակարող Աստված մշտամնա խաղաղություն շնորհի այս հինավուրց երկրին, որից հավաքո լույսեր են ճառագում համայն աշխարհին:

Խաղաղության կոչով Քրիստոս աշխարհ եկավ և նույն խաղաղության պարգամով թողեց երկրավոր կյանքը. «Խաղաղութիւն թողում ձեզ, զխաղաղութիւն զիմ փամ ձեզ»: Տիրոջ խաղաղությունը թող միշտ թևածի մարդկային կյանքի երկնականարում: Թող Ամենախնամ Աստված բազմազգ ու բազմալեզու ժողովուրդների բոլորանվեր ուխտապահությունը որպես անամպ ու կապույտ երկինք անխաթար պահպանի համայն ազգերի և մեր Հայկյան սերնդի գլխավերևում՝ ի փառս Հարուցյալ Փրկչի և ի պայծառություն քրիստոսագարմ իր ժողովրդի:

«Օրհնութիւն Յարուցեալ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցի ընդ ձեզ եւ ընդ ամենեսեանդ. ամէն»:

Վեհափառ Հայրապետն իր քարոզի ավարտին հայրապետական ջերմ սիրով ողջունեց նվիրապետական մեր երեք Աթոռներին և նրանց Գահակալներին:

Պատարագի ավարտին Հայրապետական թափորը խաչի շարականների երգեցողությամբ երեք անգան պարվեց Հիսուսի Գերեզմանի շուրջ և կանգ առավ Տիրամոր ուշաթափման վայրում, որտեղ երգեց «Այսօր քահանայապետ» շարականը և Հայրապետական մաղթերգը, որից հետո Վեհափառն օրհնեց ուխտավոր հավաքացյալ ժողովրդին:

Նույն օրը, հեղինակներին, Վեհափառն Պապրիարք Սրբազանի և իր շքախմբի անդամների հետ այցելեց Երիբով պարմական քաղաք, Փորձության Լեռ, որտեղ Հիսուս իր առաքելության նախաշեմին քառասուն օրեր անցկացրեց, և Հորդանան գետ: Յուրաքանչյուր սրբավայրում Վեհափառն

աղոթեց և իր հոգևոր մարդու մենքը փոխանցեց իր հետ գրավորներին: Ավելի ուշ, Երուսաղեմ վերադարձին, Վեհափառը հանդիպեց քարերն ուխտավորների և շնորհավորեց բոլորին այս բարեբախտիկ ուխտագնացության առիթով:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈՒՆԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆ

24 հունվարի 2000 թ.

Երկուշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 10.00-ին, հունաց Պատրիարք Դիոդորոս Ա-ի հրավերով Վեհափառ Հայրապետն այցելեց Հունաց Պատրիարքարան: Առողջական իր վիճակի պարճառով հունաց Պատրիարքը չէր կարողացել այցելել Վեհափառին: Նա իր ուրախությունը հայտնեց Նորին Սրբությանն այս հարկի ներքո ընդունելու համար և մեծապես կարևորեց այս այցը՝ այն համարելով քաջակերանք բոլոր քրիստոնյաների համար:

Վեհափառը նախ Պատրիարքի առողջության համար կապարեց իր բարեմաղթությունները, ապա խոսելով Հայ և Հույն Եկեղեցիների հարաբերության կարևորության մասին և գնահատելով քրիստոնյա Եկեղեցիների ցուցարերած նախանձախնդրությունը Սուրբ վայրերում՝ Պատրիարքին նվիրեց Էջմիածնից բերված մարմարյա խաչ, որպեսզի այն լինի անսպառ օրհնության աղբյուր:

Ժամը 11.00-ին Վեհափառին այցելեց Երուսաղեմի մուֆթի Շեյխ Աբդլ Ազիմ Սալիարը՝ իր տեղակալներով և օգնականներով: Հոգևոր առաջնորդը բարձր գնահատեց Վեհափառի այցը և ցանկություն հայտնեց միասնաբար դիմագրավել բոլոր դժվարությունները, այս հարաբերությունները դարձնել օրինակելի: Վեհափառն իր շնորհակալությունը հայտնելուց հետո վկայեց արար ժողովրդի հոգու ջերմության մասին, որին ականապես էր դարձել: Նա ասաց. «Մենք հավատում ենք, որ նոր դարաշրջանը պիտի լինի հոգևոր արժեքների վերակենդանացման և քարերն ժողովուրդների համերաշխության շրջան, որի ճարտարապետները մենք ենք լինելու»:

ՀԱՆՐԱՊԵՏ ԿԱԳԵՎՈՐ ՊԵՏԵՐԻ ՀԵՏ

Ժամը 12.00-ին Վեհափառ Հայրապետը Պապրիարք Սրբազանի հետ այցելեց հրեա ժողովրդի ողջակիզման թանգարան և ծաղկեպսակ զետեղեց զոհերի հիշարակին:

Նույն օրը, ժամը 13.00-ին, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը Երուսաղեմից մեկնելուց առաջ այցելեց Սրբոց Հակոբյանց Տաճար, համբուրեց Գլխադիրի սրբավայրը և ապրանի մեջ կարարեց կանոնական

Վեհափառ Հայրապետը՝ շրջապարված Եկեղեցիների հոգևոր պետերով, եկեղեցական ու աշխարհիկ ուխտավորներով

աղոթք: Բաժանվելուց առաջ անձնապես իր և իրեն ընկերակցող շքախմբի անդամների անունից առաջին հերթին շնորհակալություն հայտնեց Ամեն. Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանին՝ այս հրավերի համար: Առ ի գնահատումն Թորգոմ Պապրիարքի, Վեհափառ Հայրապետը Սրբազանին նվիրեց Էջմիածնից բերված Սուրբ Սկիի:

Երուսաղեմից Վեհափառը մեկնեց Յաֆա և այցելեց փեղի հայոց վանք, ուր գտնվում է Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցին:

ՄԵԿՆՈՒՄ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ա. ԷԶՄԻԱԾԻՆ

25 հունվարի 2000 թ.

Երեքշաբթի օրը Վեհափառ Հայրապետին իր շքախմբի հետ Թեկ-Ավիվով մեկնեց Թուրքիա:

Սրամբուլի օդանավակայում Վեհափառ Հայրապետին ընդառաջ էին եկել Կ. Պոլսո Հայոց Պատրիարք, Ամեն. Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մութաֆյանը, Շահան արքեպս. Սվաճյանը, Արամ եպիսկոպոսը, հոգևոր հայրեր, Մայր Եկեղեցու և Յեշիլ գյուղի Սուրբ Սրեփանոս եկեղեցու թաղական խորհուրդների անդամները: Վեհափառ Հայրապետը օդանավակայանից իր շքախմբով առաջնորդվեց Յեշիլ գյուղի Սուրբ Սրեփանոս եկեղեցի:

Մի քանի ժամ Սրամբուլում մնալուց հետո Վեհափառ Հայրապետին իր շքախմբով վերադարձավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:

ՄԱՍՆՈ ԴԻՎԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ